

LUNDS
UNIVERSITET

De maktlösa måltavlorna

Domstolsdiskurser om sexuell våld i fallet Sepur Zarco i
Guatemala

Nike Stadler

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSK61
Termin: vårterminen 2017
Handledare: Lina Sturfelt
Omfång: 14950 ord

ABSTRACT

Denna studie behandlar ämnet sexuellt våld i krig och konflikt under den 36 år långa konflikten i Guatemala, mer specifikt ett rättsfall i Guatemalan Court for High Risk Crimes A från februari 2016, då sexuellt våld i konflikt för första gången prövades i nationell domstol. Utifrån Michel Foucaults koncept om diskursiv makt och Paulina de los Reyes och Diana Mulinari's intersektionella perspektiv analyserar jag de framträdande diskurserna i domslutet. Syftet med studien är att ur ett intersektionellt perspektiv analysera hur det sexuella våldet omtalas i domslutet och hur de utsatta kvinnorna konstrueras i diskurserna om det sexuella våldet. Med hjälp av en Foucaultinspirerad diskursanalys kan fem huvudsakliga diskurser urskiljas, där klass, etnicitet och våld på olika sätt konstruerar en bild av urfolkskvinnan. Diskurserna som framträder är: *diskursen om det kollektiva lidandet, ägandediskursen, diskursen om maskulinitet, våld och sexualitet, offerdiskursen samt hedersdiskursen*. Min slutsats är att uppsatsen kan problematisera en relativt ensidig bild av domen bland allmänheten, då diskurserna tenderar att (re)producera stereotypa bilder av de utsatta kvinnorna. Jag menar vidare att det sexuella våldet till stor del omtalas i termer av överhängande maktstrukturer, såsom etnicitet och klass.

Nyckelord: sexuellt våld, konflikt, diskursanalys, straffrätt, intersektionalitet, Guatemala, folkmord, brott mot mänskligheten, Maya-Q'eqchi'.

This paper deals with sexual violence in war and conflict during the 36 year long conflict in Guatemala, and more specifically a case in the Guatemalan Court for High Risk Crimes A from february 2016, which constitutes the first time sexual violence in conflict was tried in a domestic court. Drawing on the concept of discursive power put forward by Michel Foucault and discourses as constituting and reproducing different aspects of power put forward by Paulina de los Reyes and Diana Mulinari, the legal discourses are analyzed through an intersectional perspective. I examine the distinguishing features in the discourses found in the verdict, and explore the construction of the victims of the violence. The discourses found and analyzed are: *the discourse of the collective suffering, the ownership discourse, the discourse about masculinity, violence and sexuality, the victim discourse and the discourse about honor*. I conclude that the study can problematize a relatively one-sided depiction of the judicial judgement as the discursive features tends to (re)produce a stereotypical image of the women. Considering discourse a practice I question the construction of the victims. It is further argued that the court's assessment takes multiple wider social structures into account in their analysis of the case, such as ethnicity and class.

Keywords: sexual violence, conflict, discourse analysis, criminal justice, intersectionality, Guatemala, genocide, crimes against humanity, Maya-Q'eqchi'.

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1. Syfte och frågeställning	4
2. Material	5
2.1. Primärmaterial	5
2.2. Sekundärmaterial	6
3. Metod och teori	7
3.1. Diskursanalysens teoretiska utgångspunkter	7
3.1.2. <i>Diskursens ordning</i> och uppsatsens metodologiska verktyg	9
3.2. Teori	11
3.2.1. Det intersektionella perspektivet	12
4. Tidigare forskning	15
4.1. Genus, konflikt och sexuellt våld	16
4.2. Upprättelse vid fall av sexuellt våld i konflikt	19
4.3. Återupprättelse och “truth-telling” i Guatemala	22
5. Bakgrund	24
5.1. Upprättelse efter sexuellt våld i krig och konflikt	25
5.2. Den 36 år långa konflikten i Guatemala	26
5.3. Guatemalan Court for High Risk Crimes	28
6. Analys	29
6.1. Diskursen om det kollektiva lidandet	30
6.2. Diskursen om maskulinitet, våld och sexualitet	33
6.3. Ägandediskursen	37
6.4. Hedersdiskursen	39
6.5. Offerdiskursen	42
7. Avslutande diskussion och sammanfattning	45
8. Referenser	49
8.1. Litteratur	49
8.2. Juridiska dokument	51
8.3. Internetkällor	51

1. Inledning

Kampen mot patriarkalt våld i Latinamerika har fått alltmer uppmärksamhet de senaste åren. Inte minst genom den växande rörelsen som går under parollen #NiUnaMenos (ungefärlig översättning “inte en enda [kvinna] till”), en kampanj som under 2016 mobiliserat massiva protester och demonstrationer i hela Latinamerika för att hedra och minnas de kvinnor som fallit offer för det patriarkala våldet, och för att gemensamt kräva en ljusare framtid.¹ Sedan slutet på den 36 år långa konflikten har kvinnorrättsorganisationer i Guatemala arbetat för att sätta stopp för det genusbaserade våldet. Detta har bland annat gjorts genom att rikta allmänhetens uppmärksamhet mot det våld som är en del av många kvinnors vardag och ändra den samhälleliga inställningen till våld mot kvinnor, som ofta setts som något som är naturligt förekommande i äktenskap eller partnerskap. Kampen mot det sexuella våldet i Guatemala har också riktat in sig på att driva mål till domstol och förändra lagstiftning.²

I februari 2016, efter en fyra veckor lång rättegång och år av väntan och förberedelser, avkunnade för första gången i världshistorien en nationell domstol en fällande dom för brott mot mänskligheten (*Delitos contra los Deberes de Humanidad*, Art. 378 i Guatemalas Brottsbalk³) i form av sexslaveri och sexuellt våld i konflikt.⁴ Fallet är känt som “Sepur Zarco”, den militära utpost där brotten begicks under den 36 år långa konflikten som utspelades i samband med statens alltmer repressiva politik. Fallet omfattar systematisk exploatering av maya-kvinnor på 1980-talet i form av sexslaveri, våldtäkt, tortyr samt ekonomisk- och arbetskraftsexploatering. Liksom under konflikten på Balkan hölls kvinnorna fångna i närheten av den militära utposten, där de tvingades utföra hushållsarbete och blev utsatta för systematiska våldtäkter. Rättsfallet berör två guatemalanska militärer som åtalades och fälldes för brott mot mänskligheten, bland

¹ BBC, 2016-10-19, “#NiUnaMenos: miles de mujeres se toman las calles de América Latina para exigir el fin de la violencia de género”.

² England, Sarah, 2013, “Protecting a Woman’s Honor or Protecting Her Sexual Freedom? Challenging the Guatemalan Patriarchal State through Reforms to Sexual Violence Legislation”, *Latin American Perspectives*, Issue 194, Vol. 41 No. 1, s. 126-132.

³ [För mer information om lagen och dess mandat se Susan Kemps artikel “New Perspectives on Genocide and Domestic Criminal Justice” publicerad i *Journal of International Criminal Justice* no 12 (2014), s. 133-156.]

⁴ Guatemala Human Rights Commission, 2016, “Sepur Zarco Sex Slavery Case”.

annat i form av sexuella övergrepp och tortyr under åren 1982-1983. Elva kvinnor vittnade om övergreppen de utsattes för.⁵ Domen har hyllats offentligt och beskrivs som banbrytande för rättighetsutvecklingen i Latinamerika.⁶ I min analys av sexuellt våld i konflikt har jag valt att titta på detta rättsfall i Guatemala för att undersöka synen på det sexuella våldet som uttrycks i domslutet.

1.1. Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att utifrån ett intersektionellt perspektiv granska domslutet i fallet “Sepur Zarco” i Guatemala för att nå en djupare kunskap om domstolens syn på sexuellt våld i krig och konflikt. Eftersom domstolen är en instans som dels speglar existerande föreställningar och normer, men också har makt att (re)producera och konstruera nya, finner jag det intressant att undersöka förekommande diskurser som uttrycks i domslutet. Detta kommer att göras genom en Foucaultinspirerad diskursanalys. Jag kommer även att undersöka hur de utsatta kvinnorna konstrueras i domslutet, som en del i domstolens syn på det sexuella våldet. Genom granskningen av detta specifika fall avser jag att ge en bredare förståelse för sexuellt våld i krig och konflikt utifrån en rad maktstrukturer.

Mina frågeställningar lyder:

- Hur ser diskurserna om sexuellt våld i konflikten ut i domslutet?
- Hur konstrueras de utsatta kvinnorna i diskurserna om det sexuella våldet?

⁵ Abott, Jeff; Hartviksen, Julia, 2016-11-03, “Justice for the Women of Sepur Zarco”, *NACLA*.

⁶ [Se t.ex. Nina Lakhanis artikel “Guatemalan soldiers to answer civil war sexual slavery charges in historic trial” publicerad i *The Guardian*, 2016-02-01, där domen beskrivs vara historisk och ensam i sitt slag.

2. Material

2.1. Primärmaterial

Mitt primärmaterial består i en dom från the Guatemalan Court of High Risk Crimes A. Jag har valt att använda mig av rättsfall nr C-01076-2012-00021 från den 26 februari 2016.⁷ Valet av material grundar sig i att det är ett av de mest uppmärksammade fallen i Latinamerika för kvinnlig upprättelse efter den 36 år långa konflikten, samt att det utgör första gången i världshistorien som en nationell domstol faller för brott mot mänskligheten i form av sexuellt våld i konflikt. Fallet har hyllats för att vara banbrytande för hela Latinamerikas rättighetsutveckling och ses som ett stort steg framåt för kvinnors upprättelse efter sexuellt våld.

Jag menar vidare att det finns ett historiskt intresse i att granska just detta fall, men att det först och främst lämpar sig för uppsatsens syfte. Domen består av 512 sidor, jag ämnar analysera endast vissa delar. För att göra materialet mer hanterbart har jag valt att utesluta vissa avsnitt och stycken av domslutet. Jag har bland annat valt att inte använda mig av vittnesmålen och genomgången av den tekniska bevisningen, även om dessa också kan vara intressanta för min frågeställning. Detta har jag gjort för att helt enkelt minska omfånget text men också för att vissa områden, såsom den tekniska bevisningen, saknar relevans för min undersökning.

Under rättsprocesserna tillkallades experter för att analysera olika aspekter av de misstänkt begångna brotten. Experternas utlåtanden och tekniska analyser syftar till att visa på hur det sexuella våldet användes, svara på bevisföring och analysera konsekvenserna av våldsanvändningen för en så rättssäker och rättvis bedömning som möjligt. Domslutet består av analyser av bl.a. en militär expert, en psykologisk expert, en antropologisk expert samt en teknisk expert. Experternas slutsatser och metoder varierar beroende på fokusområde. Den psykologiska experten använder sig t.ex. av intervjuer i sin utredning, medan rättsläkaren/den tekniska experten gör en teknisk analys av kroppar, kvarlämnade kläder och långvariga fysiska

⁷ Tribunal de Mayor Riesgo A (Guatemalan Court for High Risk Crimes A):s dom 2016-02-26. Mål (*sentencia*) C-01076-2012-00021.

skador bland offren i sin bevisföring och i sin analys av våldets konsekvenser för offren. Jag har valt att endast inkludera citat från den antropologiska expertens, kulturexpertens och domstolens uttalanden och valt ut citat som jag finner relevanta för uppsatsens syfte. Primärmaterialet är på spanska och de översättningar som förekommer i analysen är mina. De spanska originalcitaten finns, tillsammans med sidvisning, att läsa i fotnoterna.

I domen klargörs att det internationella Istanbulprotokollet har fungerat som en guide i den psykologiska utredningen.⁸ Istanbulprotokollet är en internationellt erkänd manual för utredning och dokumentation av tortyr och annan grym, inhuman och förnedrande behandling.⁹ Protokollet har även specifika riktlinjer gällande sexuell tortyr och våldtäkt.¹⁰

Materialet är hämtat från Mujeres Transformando el Mundo:s (MTM) hemsida, som är en kvinnorrättsorganisation inriktad på juridiska frågor. Organisationen har tillsammans med National Union of Guatemalan Women (UNAMG) och Equipo de Estudios Comunitarios y Acción Psicosocial (ECAP) hjälpt till att driva rättsfallet framåt.¹¹ De två sistnämnda har stöttat kvinnorna psykiskt medan MTM har arbetat med de rättsliga frågorna. Organisationerna bildar tillsammans organisationen Alliance to End Silence and Impunity, som 2011 hjälpte kvinnorna att lämna in en stämningsansökan.¹²

2.2. Sekundärmaterial

Mitt sekundärmaterial faller huvudsakligen under avsnittet för tidigare forskning (4) samt under avsnittet för metod och teori (3). Jag har även använt mig av sekundärkällor för att skapa bakgrund och kontext i inledningsavsnittet (1) samt under avsnittet för bakgrund (5). Dessa består bland annat av nyhetsartiklar och organisationers artiklar och rapporter, såsom artiklar

⁸ Ibid, Mål C-01076-2012-00021, s. 42.

⁹ Svenska Röda Korsets hemsida, "Så här arbetar vi". [Utan årtal (uå)]

¹⁰ [T.ex. artikel 215, där bland annat nakenhet behandlas och vad det innebär för den våldsutsatta att tvingas visa sig naken.]

¹¹ Mujeres Transformando el Mundo: "Alianza Rompiendo el Silencio y la Impunidad." [Utan årtal (uå)]

¹² Thomas-Davis, Maya, 2016-03-03, "Guatemala: Justice for Sepur Zarco sex slavery victims", *Al Jazeera*.

från Svenska Röda Korset och FN-rapporter. Även forskningsverk har använts för att teckna en bakgrund, t ex. Michelle Leiby's studie "Wartime Sexual Violence in Guatemala and Peru" (5.2) och antologin *The history of sexual Violence in Conflict Zones* (5.1).

3. Metod och teori

I detta kapitel presenteras mitt val av metod och teori. Metoden presenteras i två delkapitel, där diskursanalysens teoretiska utgångspunkter först introduceras (3.1). Därefter följer en genomgång av uppsatsens metodologiska verktyg (3.1.2). Efter en kort presentation av teoriavsnittet (3.2) presenteras det intersektionella perspektivet (3.2.1). Teorin och metoden går till stor del hand i hand i synen på makt, kunskapsproduktion och språkets betydelse. Både teorin och metoden utgår även från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, och betonar särskilt relationen mellan makt och kunskap.

3.1. Diskursanalysens teoretiska utgångspunkter

Denna uppsats analytiska metod är inspirerad av Foucaults diskursteoretiska forskning. Foucault följer en poststrukturalistisk tradition där språkets och kommunikationens betydelse möter sociala maktstrukturer.¹³ Diskursen utgör en process där sättet på vilket vi talar påverkar hur vi ser på världen och hur vi handlar i den. De kommunikativa handlingarna sätter referensramar för hur världen uppfattas och formar därav hur vi betar oss i den, vilket enligt Foucault utgör ett diskursivt handlande. Diskursen stannar alltså inte vid språket, utan sammankopplar agerande

¹³ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, 2000, *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, s. 21-22.

med språk och är därmed konstituerande för kunskap, subjekt och relationer/makt. "Sanning" skapas alltså i diskurserna.¹⁴ I Foucaults senare s.k. genealogiska skede utvecklar Foucault en teori om kunskap och makt. Makt är ingenting som är givet en viss aktör med ett bestämt intresse, utan är utspritt i olika sociala praktiker. Det är därmed inget som nödvändigtvis åläggs uppifrån och ned utan ska snarare förstås som någonting positivt; som konstruerande men också begränsande.¹⁵ Makt och kunskap är sammanvävda fenomen eftersom de förutsätter varandra. Eftersom allt socialt handlande ingår i diskurserna finns det inte heller någon objektiv "sanning," men huruvida något uppfattas som falskt eller sant beror på diskurserna som "sanningen" rör sig i. Därför ska analysen fokusera på de diskursiva processer där diskurserna ger uttryck för att spegla sanna eller falska bilder av verkligheten.¹⁶ Foucault har en intressant om än komplex syn på den moderna rättsstaten. Hans kända citat: "In thought and political discourse we have yet to cut off the head of the king." syftar enligt Justin Woolhandler till att kritisera tendensen bland allmänheten att reducera makt till lagar skapade av kungen och, i regentens moderna form, staten.¹⁷ När människor talar om politisk förändring och omorganisering av maktstrukturer tenderar de att tala om förändringar i lagarna. Detta menar Foucault är fel, eftersom makt finns överallt. Sociala institutioner som familjen, skolan och sjukvården verkar alla bredvid staten med att på olika sätt kontrollera individen.¹⁸

Många forskare har använt sig av Foucault i analyser av rättsligt material, ofta i analyser av våld och sexualbrott.¹⁹ Eftersom kunskap och makt konstrueras genom diskurser är det enligt min uppfattning nödvändigt att inte bara tala om hur lagar utformas, hur utredningar faktiskt går till och olika domsluts påverkan och konsekvenser, utan även om hur *rätten talar* om brott eller misstänkta brott. Detta gör Foucaults metod särskilt lämplig för min analys. Att se på hur rätten talar om offer, förövare och vittnen och beskriver olika maktfenomen anser jag i många fall kan

¹⁴ Ibid, s. 20.

¹⁵ Ibid, s. 22.

¹⁶ Ibid, s. 21.

¹⁷ Woolhandler, Justin, 2014, "Toward a Foucauldian Legal Method", University of Pittsburgh Law Review, Vol. 76, s. 132.

¹⁸ Op. cit., Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 22.

¹⁹ [Exempelvis Collstedt, Christopher, 2012, *Våldets väsen: Synen på militärers våld mot civilbefolkning i 1600-talets Sverige*, Sekel Bokförlag; Andersson, Ulrika, 2004, *Hans ord eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*, Diss. Lund samt Bergenheim, Åsa, 2005, *Brottet, offret och förövaren: vetenskapens och det svenska rättsväsendets syn på sexuella övergrepp mot kvinnor och barn 1850-2000*. Stockholm: Carlsson.]

dekonstruera en föreställning om domstolen som en neutral instans, och snarare se den som en arena där statens makt tydligt manifesteras. Domstolen är ju de facto redan en maktutövare, med makt att påverka hur människor ser på och talar om verkligheten.

Foucault problematiserar även hur vi talar om kön och sexualitet och har därför varit framstående även i utvecklingen av socialkonstruktivistiska feministiska teorier samt använts frekvent i könsteoretisk forskning av rättsligt material.²⁰ Detta är ytterligare en anledning till varför jag finner Foucault lämplig i denna uppsats.

3.1.2. *Diskursens ordning* och uppsatsens metodologiska verktyg

Mitt val av metodologiska verktyg har inspirerats av Foucaults verk *Diskursens ordning*. Som många forskare påpekat finns det inte ett "rätt" sätt att använda Foucault.²¹ Detta då han bland annat producerat många verk, hunnit ändra sin syn på saker flera gånger om och till viss del även ändrat sin forskningsinriktning. Han har därmed inte någon riktigt klar, sammansatt metod för hur en faktiskt gör en diskursanalys. Detta öppnar upp för möjligheten att skriva en teoristyrd uppsats och välja ut teoretiska begrepp att använda som metodologiska verktyg. Jag har till viss del inspirerats av Ulrika Anderssons arbetssätt i avhandlingen *Hans ord eller hennes? - En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd*, där Andersson i en del av analysen använder sig av en Foucauldianskt inspirerad diskursanalys. Andersson använder även en rättsdogmatisk metod i studierna av domstolens prövningar i de utvalda målen.²² Eftersom min studies syfte är att titta på

²⁰ [Se till exempel Ulrika Anderssons avhandling "Hans (ord) eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp" från 2004 där Andersson undersöker rättssubjekt, kön och kropp och hur dessa konstrueras i svensk straffrätt. Andersson kommer bland annat fram till att rätten fokuserar på *hennes vilja*, trots att den straffrättsliga grunden ligger i *hans våld*. Detta menar Andersson bland annat bidrar till en syn på den kvinnliga kroppen som "öppen."]

²¹ [Detta hävdar blant andra Graham, Linda J. (2011) i artikeln "The Product of Text and "Other" Statements: Discourse Analysis and the Critical Use of Foucault." *Educational Philosophy And Theory* 43, no. 6., s. 663.]

²² Andersson, Ulrika, 2004, *Hans ord eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*, Diss. Lund, s. 38-44.

hur domstolen talar och inte att studera rätten som sådan, kommer jag inte att använda mig av den rättsdogmatiska metoden.

Diskursen är enligt Foucault exkluderande i sig, och innehåller regler om vem som får uttala sig.²³ Den rättsliga diskursen kan därmed betraktas som synnerligen svårtillgänglig att vara delaktig i och påverka, medan den har allt större makt att påverka den allmänna opinionen på grund av sin auktoritet och möjlighet att sprida sina sanningsanspråk och budskap. Foucault beskriver diskursens makt att verka i det fördolda genom att utge sig för att vara den neutrala sanningen. Han beskriver även hur det samhälleliga systemet vidmakthåller och reproducerar dessa sanningsanspråk och att diskurserna är i ständig föränderlighet; “[...] de [diskurserna] är inte bara möjliga att förändra utan i ständig rörelse; de får stöd av ett helt system av institutioner som inför och vidmakthåller dem och som när allt kommer omkring inte kan fungera utan tvång eller ett visst mått av makt.”²⁴ Dessa diskurser består av ständigt återkommande talakter, som vi känner igen i vårt kultursystem, t ex. i juridiska eller religiösa texter.²⁵ Foucault beskriver även hur rättssystemet rättfärdigas genom en *sanningsdiskurs* som består av psykologisk, sociologisk, medicinsk och psykiatrisk kunskap;

Jag tänker på hur en så normativ företeelse som straffsystemet har sökt sina grundvalar och berättiganden först, naturligtvis, i en rättsteori och sedan från och med 1800-talet i sociologisk, psykologisk, medicinsk eller psykiatrisk kunskap. Det är som om inte ens lagens ord kunde auktoriseras i vårt samhälle av något annat än en sanningsdiskurs.²⁶

Detta citat är intressant i relation till just mitt material, där domstolen tar in analyser av experter inom olika områden för att analysera fallet.

Foucault är alltså delvis en teoretisk inspiration som har format hur jag har valt att titta på materialet. Jag kommer i min metodologiska tolkning av Foucault att försöka gå bakom ytan av texten och dekonstruera vad som sägs för att synliggöra underliggande föreställningar och “sanningar” som uttrycks i materialet. De utvalda avsnitten i materialet *närläses* och i första

²³ Foucault, Michel, 1993, *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France de n2 december 1970*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, s. 26.

²⁴ Ibid, s. 11.

²⁵ Ibid, s. 16.

²⁶ Ibid, s. 14.

hand identifierar jag *upprepningar*. Dessa återkommande mönster kommer därefter att analyseras med hjälp av teorin och tidigare forskning. Exempel på upprepande mönster jag har funnit i talet om det sexuella våldet där *kvinnan* ofta omtalas i termer av hjälplöshet och där avsaknaden av *mannen* ständigt upprepas. Detta bildar en offerdiskurs, där kvinnan ses som hjälplös utan sin make. Jag kommer även att välja ut representativa citat för diskursen som kommer att dekonstrueras för att förstå vilka föreställningar och utgångspunkter som ligger bakom talakten. Vad sägs egentligen, vilket perspektiv intas och vilka föreställningar uttrycks? Vad presenteras som sanning eller norm, hur konstrueras detta och vad säger det om författarens/talarens världsbild?

3.2. Teori

I detta avsnitt kommer jag att presentera det intersektionella perspektivet som utgör grunden för mina teoretiska utgångspunkter, samt de kategorier som utgör de maktstrukturer jag ämnar granska i analysen av mitt primärmaterial. I denna studie innebär det intersektionella perspektivet att se till kategorierna kön, genus, etnicitet, klass och sexualitet i talet om det sexuella våldet i konflikten och i konstruktionen av de utsatta kvinnorna. Inledningsvis kommer jag att redogöra generellt för det intersektionella perspektivet. Därefter går jag igenom de utvalda kategorierna; kön, genus och sexualitet, etnicitet och klass, med betoning på hur dessa ofta sammanfaller. Jag kommer till viss del även att återkoppla till tidigare forskning om sexuellt våld. Kategorierna har valts ut efter att jag växelvis arbetat med teori, metod och material. De kategorier jag har funnit utmärka sig i mitt material som återkommande mönster och upprepningar har jag utkristalliserat med hjälp av teorin. Teorin har därefter styrt mig i genomgången och analysen av mitt material.

3.2.1. Det intersektionella perspektivet

Intersektionalitet är ett begrepp som används för att analysera hur människor är fångade i olika maktstrukturer och sociala relationer, såsom en klasstruktur, ett genussystem och i etniska relationer.²⁷ Den intersektionella analysen syftar till att ge en flerdimensionell förståelse av makt och diskriminering och har inspirerats av både feminismen och den post-koloniala teorin. Paulina de los Reyes och Diana Mulinari syftar i sin bok *Intersektionalitet - Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*, till att problematisera och bredda förståelsen av ojämlikhet, problematisera den svenska feminismen och genusforskningen samt att visa på alternativ.²⁸ Detta eftersom författarna menar att den svenska feminismen fokuserar för mycket på könskonstruktioner och förbiser andra sociala relationer och ojämlikhetsmarkörer. Detta gör den bristfällig eftersom makt aldrig är endimensionell. De menar alltså att kategorier såsom kön, klass, "ras"/etnicitet och sexualitet alltid konstrueras i relation till varandra, könskonstruktionen är alltid rasifierad och rasifiering är alltid könad.²⁹ Konstruerandet av kön bidrar enligt los Reyes och Mulinari till "görandet" av andra kategorier.³⁰ Författarna beskriver sin syn på vikten av det intersektionella perspektivet så här: "Ett intersektionellt perspektiv ställer frågor om hur makt och ojämlikhet vävs in i uppfattningen om vithet, manlighet, könstillhörighet, heterosexualitet, klasstillhörighet m.m. genom ett ständigt (åter)skapande av nya markörer som gör skillnaden mellan "vi" och "dem" till sociala koder."³¹

los Reyes och Mulinari menar vidare att det intersektionella perspektivets sprängkraft ligger i kopplingen mellan makt och ojämlikhet och individens möjlighet att agera subjekt inom samhällets strukturer och ideologier. Detta menar författarna även innebär att kritiskt ifrågasätta "kunskapsproduktionens möjligheter att institutionalisera en ojämlik samhällsordning."³² Hållningen kan till stor del kopplas till Foucaults syn på makt och kunskap, som utgår från att kunskap är en produkt av samhället, ideologi och sociala relationer. Hur kunskapen förmedlas och produceras är tätt förbundet med makt.

²⁷ Edling, Christofer & Liljeros, Fredrik (red.), 2010, *Ett delat samhälle: makt, intersektionalitet och social skiktning*, 1. Uppl., Liber, Malmö, s. 149.

²⁸ de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana, 2005, *Intersektionalitet – Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Lund: Författarna och Liber AB, s. 9-10.

²⁹ Ibid, s. 10.

³⁰ Ibid, s. 90.

³¹ Ibid, s. 9-10.

³² Ibid, s. 16.

Genusbegreppet kopplas ofta till Simone de Beauvoirs kända citat “man föds inte till kvinna, man blir det.”³³ Ofta delas kön/genus in i en föreställning om biologiskt/socialt där kön kopplas till kroppen som åtskiljs från dess sociala och kulturella motsvarighet *genus*. Denna uppdelning har fått mycket kritik, bland annat från Connell som menar att kön inte är statistiskt (vilket kopplingen till “kroppen” implicerar) samt att *genus* föregår kön. Det är de sociala normer och diskurser som skapar/tilldelar kön, vilka dessutom inbegriper mer än biologiska faktorer.³⁴ Dagens feminist- och genusteoretiska diskussion domineras av socialkonstruktivistiska tankebanor. Till grund för dessa olika teorier vilar en utgångspunkt att *genus* är en social konstruktion. En av de mest inflytelserika socialkonstruktivistiska feministiska teoretikerna är Judith Butler. Hon beskrivs ofta som en av grundarna av queerteorin och menar likt Connell att kön och *genus* är socialt och kulturellt konstruerade föreställningar och att människan socialiseras in i traditionella könsroller.³⁵ Det är själva handlandet, hur vi betar och uttrycker oss, som skapar och upprätthåller våra föreställningar om kön som biologiskt, och där mannen och kvinnan ofta sätts i ett dikotomiskt och statistiskt motsatsförhållande, både kroppsligt och beteendemässigt. Denna heteronorm neutraliserar och förutsätter att män och kvinnor på olika sätt *kompletterar varandra i vardagen och samhället*. Samhället är alltså uppbyggt på en heteronormativ norm vars handlingar och uttryck tilldelar och formar könsidentiteter. Butler ser följaktligen heterosexualiteten som en samhällsnorm oundgänglig för könskonstruktionen, dvs att hur femininitet och maskulinitet skapas hänger ihop med den heterosexuella matrisen.³⁶

Sättet på vilket vi talar och betar oss i förhållande till traditionella könsroller och våra föreställningar om binära motsatser (dvs i Foucaults terminologi *diskursen* kring kön och *genus*) är därför av största vikt för att nå ett post-patriarkalt samhälle som inte förtrycker och begränsar genom föreställningar om kön och *genus*. Vissa menar att fokus på könsroller brister när det kommer till att beskriva könsskillnader eftersom det inte går att ta av sig sin könstillhörighet - vi blir bemötta och agerar utifrån normer om kön hela tiden. I boken *Ett delat Samhälle* lyfts författaren Myra Marz Ferree som är kritiskt till könsrollsbegreppet. Ferree menar bland annat att könsrollsbegreppet brister i förståelsen för könsskillnader mellan olika samhällsskikt; “Kvinnor i

³³ Op. cit, Andersson, 2004, s. 23.

³⁴ Connell, Raewyn, 2009, *Om Genus*, Daidalos: Göteborg, s. 88.

³⁵ Butler, Judith, 1999, *Gender Trouble. Feminism and subversion of identity*, Routledge, London, s. 7.

³⁶ Ibid, s. 72.

Sverige har till exempel i många avseenden mer gemensamt med män i Sverige än med kvinnor i Afghanistan.”³⁷ Citatet illustrerar behovet av ett intersektionellt perspektiv, eftersom könsskillnaderna och variationen mellan grupperna i exemplet inte endast kan förstås utifrån könsroller. Könsmaktsordningen och strukturell ojämlikhet skapar inte nödvändigtvis ett homogent förtryck utan kön transformeras och transformerar i mötet med klass, “ras” och sexualitet.³⁸ I analysen av könsmaktsordningen är den *hegemoniska maskuliniteten* central, och kan ses som patriarkatets huvudsakliga legitimering. Alla män drar nytta av denna över/underordning, även om konsekvenserna av den manliga normen även drabbar män som avviker från normen.³⁹

Synen på våld kan kategoriseras in i heteronormen, då våld ofta har setts som något som skiljer könen åt. Män dominerar i princip alla våldsområden och särskilt militären kopplas ofta till en bild av den starka, maskulina mannen.⁴⁰ Problemet med att koppla våld till kön är att våldet därmed konstrueras som någonting “naturligt” som varierar beroende på produktionen av könshormon. Denna förklaring utreder dock inte varför inte alla män använder våld och varför vissa kvinnor gör det, och frånskriver våldsutövarna ansvar över sina handlingar genom att plocka bort dennes valmöjlighet och kontroll över sig själv och sina handlingar. Enligt Laura Sjöberg i *Gender, War and Conflict* bör våld snarare ses som en social konstruktion kopplat till föreställningar om maskulinitet, där våldsanvändningen fungerar som ett sätt att nedvärdera och feminisera fienden.⁴¹

I los Reyes och Mulinari's bok beskrivs “ras” och kön som ideologiska *diskurser* som syftar till att separera grupper för att därefter skapa och reproducera ekonomisk ojämlikhet under kapitalismen.⁴² Rasism och sexism ses därför som en process som syftar till att “bevara den sociala och symboliska utestängningen av “den andre”.”⁴³ Däri spelar *nationen* som modell en stor roll, som inte har en naturlig eller given bas. Istället blir nationerna “etnifierade” i takt med att

³⁷ Edling, Christofer & Liljeros, Fredrik (red.), 2010, *Ett delat samhälle: makt, intersektionalitet och social skiktning*, 1. Uppl., Liber, Malmö, s. 54.

³⁸ Op. cit., los Reyes, Mulinari, 2005, s. 99.

³⁹ Op. cit., Edling & Liljeros, 2010, s. 53.

⁴⁰ Connell, Raewyn, 1999, *Maskuliniteter*, Daidalos: Göteborg, s. 101.

⁴¹ Sjöberg, Laura, 2014, *Gender, war, and conflict* [Elektronisk resurs]. Cambridge: Polity, s. 75.

⁴² Op. cit., los Reyes, Mulinari, 2005, s. 29.

⁴³ Ibid, s. 30.

uppdelningen mellan “vi” och “de andra” förhöjs, och särdragningen mellan den befolkning som nationen innesluter och uteslutar, synliggörs. Därmed framställs det som att nationen utgör en naturlig gemenskap med en kollektiv identitet, kultur och kollektiva intressen. Även denna gränsdragning skapar en ökad särdragning mellan “oss” och “dem.”⁴⁴

Nationen beskrivs av många forskare som genuskodad, där kvinnan ofta står som en symbolisk och biologisk representant för gruppen. Kvinnan står därmed för huvudansvaret för barnen, vilket dessutom blir en kollektiv angelägenhet.⁴⁵ Såsom Laura Sjöberg påpekar brukar nationer i konfliktsituationer maskulinisera sig själv medan retoriken när det gäller fienden ofta verkar feminiserande. Detta görs bland annat genom sexuellt våld, som därav konstrueras som ett kommunikationsmedel mellan männen för att visa på den andra gruppens svaghet och bristande kapacitet att beskydda de utsatta kvinnorna.⁴⁶ Därigenom ses våldtäkt i krig ofta som en strategi i s.k. “etniska konflikter”.

⁴⁴ Ibid, s. 30.

⁴⁵ Spencer, Philip. & Wollman, Howard, 2002, *Nationalism [Elektronisk resurs] a critical introduction*. London: Sage, s. 2.

⁴⁶ Op. cit., Sjöberg, 2014, s. 76.

4. Tidigare forskning

Forskningsfältet som behandlar konflikt, genus, sexuellt våld och upprättelse har inspirerat mig i detta arbete. Jag kommer i detta avsnitt först att ge en generell översikt för litteraturen kring sexuellt våld och konflikt (4.1). Eftersom forskningsfältet är omfattande och mångfacetterat har jag valt ut ett antal huvudverk som syftar till att på ett övergripande plan redogöra för hur forskare tolkar sexuellt våld. Därefter följer ett avsnitt om studier som gjorts kring upprättelse och rättskipning vid fall av sexuellt våld i konflikt (4.2), det vill säga hur sexuellt våld har tolkats i tribunaler och de feministiska debatterna därikring. I det sista avsnittet fokuserar jag på upprättelse vid fall av sexuellt våld under konflikten i Guatemala (4.3). Eftersom detta område är relativt smalt är avsnittet begränsat till ett fåtal studier. Fallet som jag har valt att analysera är även det första fall där en nationell domstol fäller för brott mot mänskligheten i form av sexuellt våld, varför avsnittet består av analyser av sanningskommissioner och ad hoc-tribunaler som specifikt behandlat sexuellt våld i konflikten i Guatemala.

4.1. Genus, konflikt och sexuellt våld

En banbrytande teoretiker inom fältet genus och konflikt är Cynthia Enloe, som med sina feministiska analyser av internationella relationer har inspirerat många forskare inom ämnet genus, internationella relationer och konflikt. I hennes mest kända verk *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*, först utkommen 1989, försöker Enloe besvara frågan var kvinnorna finns i internationella relationer (“Where are the women?”) utifrån

teman som militarism, nationalism, diplomati, hushållsarbete och fabriksarbete.⁴⁷ Enloe utgår från att maskulinitet har använts i skapandet av det patriarkala systemet där män överordnas kvinnor. Militären är ett exempel på en institution som Enloe menar är starkt kopplad till maskulinitet, och kriget är i sig kopplat till specifika könsroller. I sin feministiska analys av militären sätter Enloe kvinnors aktörskap inom armén i fokus.⁴⁸ Den militariserade världsordningen har följaktligen förstärkt genusordningen och osynliggörandet av kvinnor på den internationella arenan.⁴⁹

I sin bok *Gender, War and Conflict* fortsätter Laura Sjöberg att utforska intersektionen genus och krig i moderna krig och konflikter i Enloe's spår. Utifrån en rad exempel visar hon hur föreställningar om kvinnor och män spelar en betydligt större roll i både krigandet i sig och de etiska försöken att rättfärdiga våldsutövandet än vad som speglas i media och bland allmänheten. Genus menar hon kan återfinnas i varje aspekt av kriget. Våld, menar Sjöberg, är socialt konstruerat utifrån "kvinnliga" och "manliga" attribut vilket följaktligen leder till att kriget alltså i grunden är könat.⁵⁰

En av de viktigaste, men också mest kontroversiella, poänger som Sjöberg gör är synen på kriget som ett kontinuum, dvs. att det inte finns någon direkt och klar avgränsning mellan krig och fred eftersom våld är något socialt konstruerat, och föreställningarna om män och kvinnor är lika närvarande även i "fredstid."⁵¹ Detta leder följaktligen till insikten att även det sexuella våldet i konflikt bör ses som en förlängning av det patriarkala och förtryckande samhälle vi lever i under "fredstid." Det sexuella våldet som sker i konflikt är ett uttryck för ojämlika maktstrukturer och föreställningar om "kvinnor" och "män." Därmed aktualiseras det vardagliga våldet som sker i hemmen och i det som ofta anses vara det "privata." Sjöberg ser alltså våld som något socialt konstruerat i relation till "manliga" och "kvinnliga" attribut och menar att våldet tar form och motiveras i konstruktioner av maskuliniteter. Våldsanvändningen, både när det handlar om krig och våldtäkt, är ett sätt att försvara den egna maskuliniteten och ifrågasätta och

⁴⁷ Enloe, Cynthia H., 2000, *Bananas, beaches and bases: making feminist sense of international politics*. Updated ed. with a new preface Berkeley, Calif.: University of California Press, s. 14.

⁴⁸ Ibid, s. 64-92.

⁴⁹ Ibid, s. 58.

⁵⁰ Op. cit., Sjöberg, 2014, s. 36.

⁵¹ Ibid, s. 123.

nedvärdera den andres.⁵² På så sätt kan våldsanvändning utifrån Sjöbergs perspektiv ses som en kamp om maskuliniteten.

Övergrepp mot kvinnor ses därmed som ett övergrepp för att förödmjuka och feminisera fiendemannen, den som genom maskulinitetskonstruktionerna ses som “kvinnanochbarnens” (i Enloes terminologi⁵³) beskyddare. Sjöberg menar att feminiseringen genom sexuellt våld främst används som strategi och krigstaktik i etniska konflikter eller folkmord. Genom sexuellt våld kan en grups förmåga att reproduceras förstöras och könsroller kastas om, genom att markera mot fienden att de inte kan utföra sin primära uppgift, dvs. att försvara kvinnorna. Anledningen till att våldtäkten mot kvinnan blir en vanära för mannen är på grund av att kvinnan, och hennes sexualitet, ses som mannens självklara ägodel. Det sexuella våldet fungerar därmed även som ett uttryck för en maskulinisering av förövaren, vars könsroller befästs och förstärks.⁵⁴

Seifert hävdar att våldtäkt i krig kan ses som ett kommunikationsmedel mellan män, på grund av ovan nämnda feminiseringsstrategi genom det sexuella våldet mot kvinnan. Till skillnad från Sjöberg menar Seifert att denna typ av övergrepp inte kan ske utan kvinnoförakt/hat som en bakomliggande orsak. Föraktet kultiveras i vardagen, och våldtäkten fungerar därefter som ett sätt att stärka den patriarkala ordningen; kvinnan blir alltså inte endast våldtagen i egenskap av tillhörig fiendesidan, utan blir automatiskt en fiende i egenskap av sitt kön.⁵⁵ Seifert menar vidare att en av de vanligaste myterna kring våldtäkt är mannens inneboende, ostoppbara sexuella drift. Eftersom den sexuella driften eller testosteronet är en “naturlig” egenskap hos män är det inget som kan väljas bort, vilket i praktiken fungerar som en legitimering av våldsanvändningen. Istället menar Seifert, liksom majoriteten andra genusforskare (inklusive Sjöberg), att våldsanvändning aldrig kan förklaras med biologiska orsaker. Våldtäkt är istället primärt ett sätt att skaffa sig själv social kontroll genom ingjutandet av skräck, och bör snarare ses som ett extremt våldsbrott, snarare än ett uttryck för passion, drift eller lust.⁵⁶

⁵² Ibid, s. 75.

⁵³ Op. cit., Enloe, C., 2000, s. 1.

⁵⁴ Op. cit., Sjöberg, 2014, s. 80.

⁵⁵ Seifert, Ruth, 1998, “War and Rape: Analytical Approaches”, *Women's International League for Peace and Freedom*, s. 5.

⁵⁶ Ibid, s. 1-3. [Se även Niarchos, Catherine N., 1995, “Women, War, and Rape: Challenges Facing the International Tribunal for the Former Yugoslavia.” *Human Rights Quarterly*, no. 4, s. 649.]

I boken *Sexual violence and Armed Conflict* spårar Jaine Leatherman, professor i IR och politik, förekomsten av sexuellt våld i konflikt till en vidare global strukturell orättvisa. Leatherman menar bl a att strukturellt våld mot kvinnor, med hänvisning till ekonomiska, sociala, politiska och politiska rättigheter, även bidrar till ojämlikhet i form av sexuellt våld på grund av en ökad sårbarhet. Hon menar bland annat att sexuellt våld i konflikt kan spåras till klass och ekonomiska intressen, vilket kan illustreras genom citatet “[...]women’s bodies are the battleground of an economic war.”⁵⁷ Leatherman drar i förklaringen av klassdimensionen i sexuellt våld paralleller mellan de områden som är mest drabbade av sexuellt våld i krig och områden där det finns nationella och internationella ekonomiska intressen, och menar att dessa ofta sammanfaller. Leatherman kopplar ihop naturrikedom med militarisering och menar att våldshandlingar mot civilbefolkningen, såsom sexuellt våld, skrämmer iväg de bosatta på området och förändrar samhällsstrukturen, vilket möjliggör exploatering och utnyttjande av marken. Leatherman fortsätter resonemanget med slutsatsen att den globala politiska ekonomin militariserar genom att sexuellt våld används för att generera ekonomiska vinster.⁵⁸

I artikeln “On the Battleground of Women’s Bodies: Mass Rape in Bosnia-Herzegovina” granskar Cindy Snyder m.fl. kritiskt litteratur som behandlar sexuellt våld i konflikt för att identifiera och förstå faktorer som leder till det sexuella våldet, och tar särskilt fasta på fallet i forna Jugoslavien. Författarna menar att olika maktdimensioner är kopplade till det sexuella våldet och att studier som endast tar med en av flera olika maktaspekter i sina analyser förenklar ett komplext problem.⁵⁹ Denna förenkling tar inte kvinnors olika upplevelser i beaktande och kan skymma andra identiteter som finns i varje komplex kulturell kontext och som på olika sätt kan ha påverkat det sexuella våldet. Avslutningsvis menar författarna att vidare forskning bör beakta dessa faktorer, såsom etnicitet, ålder, klass och religion, och hur de kan relateras till varandra, för att öka förståelsen för sexuellt våld i krig.⁶⁰

I både Leathermans bok samt i Cindy Snyders m.fl. artikel aktualiseras ett flerdimensionellt perspektiv i tolkningen av sexuellt våld och ges skäl för vidare forskning att

⁵⁷ Leatherman, Jaine, 2011, *Sexual violence and armed conflict*. Cambridge, Polity, s. 116.

⁵⁸ Ibid, s. 136-138.

⁵⁹ Snyder, Cindy S., Gabbard, Wesley J., May, J. Dean och Zulcic, Nihada, 2006, “On the Battleground of Women’s Bodies: Mass Rape in Bosnia-Herzegovina”, *Affilia*, vol. 21, no. 5. Sage Publications, s. 184.

⁶⁰ Ibid, s. 194-195.

inkludera det intersektionella perspektivet i analyser av sexuellt våld i krig och konflikt. De är därmed relevanta i min studie eftersom även jag anlägger ett intersektionellt perspektiv.

4.2. Upprättelse vid fall av sexuellt våld i konflikt

Frågan om kriminalisering av sexuellt våld i konflikt har genererat flertalet studier och feministiska debatter där studier kring rättegångarna vid ICTY och ICTR och efterföljande feministiska debatter överväger. Detta beror delvis på att tribunalerna generellt ses som pionjärer i fördömandet av sexuellt våld som ett internationellt brott och i utvecklingen av den rättsliga synen på brotten som brott mot mänskligheten, folkmord, tortyr och slaveri.⁶¹ Denna utveckling har haft en stor del i erkännandet av det sexuella våldet som ett vapen i konflikt. Den feministiska debatten kring kriminaliseringen av sexuellt våld i ICTY och ICTR kan till stor del delas upp i två "läger," där ena sidan är positiva till ovan nämnda utveckling och talar om våldtäkt i termer av folkmord och etnicitet. Catharine McKinnon är en av de som väldigt starkt har propagerat för att våldtäkt i konflikten på Balkan bör ses som ett folkmordsverktyg och ett internationellt brott, skilt från våldtäkt som sker under fredstid på grund av dess extraordinära natur.⁶² Den andra sidan propagerar istället för att det internationella samfundet ska reagera likadant på våldtäkterna på båda sidorna av konflikten. Denna ståndpunkt kan illustreras genom Rhonda Copelons citat; "Women are targets not simply because they 'belong to' the enemy. They are targets because they too are the enemy; [...]because rape embodies male domination and female subordination."⁶³ I artikeln "Rethinking Rape as Weapon of War" analyserar Doris Buss ICTR:s erkännande av det sexuella våldet som ett medel i folkmordet, vilket enligt Buss har fått oanade konsekvenser. Buss menar bland annat att våldtäkten framställs som en naturlig och

⁶¹ Nadj, Daniela, 2011, *ICTY wartime sexual violence jurisprudence and the surrounding debate : a critical feminist analysis*. British Library EThOS, (Ph.D.), s. 89.

⁶² MacKinnon, Catherine A., 1994, "Rape, Genocide and Women's Human Rights", i *Mass rape: the war against women in Bosnia-Herzegovina* av Alexandra Stiglmayer (ed.). Lincoln: University of Nebraska Press, s. 186.

⁶³ Copelon, Rhonda, 1994, "Surfacing Gender: Re-Engraving Crimes Against Women in Humanitarian Law", *Hastings Women's L. R.*, vol. 5, issue 2, s. 262.

given del av våldet, något som helt enkelt tillkommer ett krig.⁶⁴ Enligt Buss konstrueras det sexuella våldet också som någonting som “Hutu-män gör mot Tutsi-kvinnor”, vilket resulterade i att många kvinnor uteslöts från det internationella rättssystemet.⁶⁵

I artikeln “Feminism and Its (Dis)contents: Criminalizing Wartime Rape in Bosnia and Herzegovina” lyfter Karen Engle den feministiska debatten som uppkom kring ICTY, som hon menar till stor del har format juridiken kring våldtäkt i konflikt. Juridiken vid ICTY kring våldtäkt i konflikt menar Engle ofta porträtteras som en framgångssaga. Denna bild problematiserar Engle, som menar att tribunalen ofta fastnar i farliga uppdelningar mellan olika “sidor” av konflikten samt att den juridiska utvecklingen inte är så progressiv och banbrytande som den kan verka och ofta hyllas för att vara.⁶⁶ Intentionen i ICTY var att se det sexuella våldet som ett brott mot *kvinnans* autonomi snarare än ett brott mot *mäns heder* och att se nyanser i det sexuella våldet. Resultatet var att rubricera brotten som brott mot mänskligheten, på grund av dess folkmordsliknande natur. Konsekvenserna av detta menar Engle är att tribunalen förstärker etniska olikheter, trots att våldtäkt skedde på alla “sidor” av konflikten. Alla bosniska kvinnor antas exempelvis vara offer för våldtäkt, vilket både intensifierar den etniska dimensionen av det sexuella våldet och reproducerar en bild av kvinnan som offer.⁶⁷ Engle menar även att ICTY tenderar att behandla kvinnor utifrån det stereotypa konceptet att “kvinnor och barn” är i större skyddsbehov än män och att kvinnorna ofta reduceras till att vara endast offer, utan politisk och militär aktörskap, vilket spär på stereotypa antaganden om kvinnor som grupp.⁶⁸ Denna typ av kritik har även framförts av Daniela Nadj, som menar att frågan om den kulturella identiteten avpolitiserar genus och att frågan om etnicitet har fått en övervikt gentemot genus och den patriarkala ordningen i ICTY:s diskurser.⁶⁹

I artikeln “Without These Women, the Tribunal Cannot Do Anything”: The Politics of Witness Testimony on Sexual Violence at the International Criminal Tribunal for Rwanda” sätter

⁶⁴ Buss, Doris E., 2009, “Rethinking Rape as Weapon of War”, *Feminist Legal Studies*, Vol. 17, Issue 2, s. 148.

⁶⁵ Ibid, s. 155-158.

⁶⁶ Engle, Karen, 2005, “Feminism and Its (Dis)contents: Criminalizing Wartime Rape in Bosnia and Herzegovina”, *The American Journal of International Law*, vol. 99, no. 4. American Society of International Law, s. 778-816.

⁶⁷ Ibid, s. 803.

⁶⁸ Ibid, s. 780.

⁶⁹ Nadj, Daniela, 2011, “The culturalisation of identity in an age of ‘ethnic conflict’ – depoliticised gender in ICTY wartime sexual violence jurisprudence”, *The International Journal of Human Rights*, 15:5, s. 647-663.

Jonneke Koomen de kvinnliga vittnena i fokus i sin analys av ICTR. Visionen om internationell rättvisa vilar på vittnena som har överlevt våldet. Trots det glöms kvinnornas betydelse lätt bort i förhandlingarna mellan vittnen, åklagare, jurister, översättare. Att åtalen även var svårvunna kamper för offren talas det heller inte om.⁷⁰ Koomen fokuserar särskilt på svårighet och förvirring kring översättning vid vittnesmålen, som hon menar ofta är förmedlade för att passa tribunalens behov och produkter av hierarkiska förhandlingar.⁷¹ Koomen skriver; “Even as the tribunal relies on the testimonies of witnesses who survived unspeakable genocidal violence, their stories have become a sideshow in the grand unfolding narrative of international justice.”⁷² Koomens studie är viktig i studierna av upprättelse, då hon fokuserar på dem som möjliggör processerna, men som alltför ofta glöms bort i talet om internationell rättvisa och upprättelse.

4.3. Återupprättelse och “truth-telling” i Guatemala

Våldet mot kvinnor under konflikten i Guatemala har i stort sett passerat ostraffat, och kvinnor rapporteras ha haft mycket svårt att nå rättvisa och bli hörda.⁷³ Civilsamhället har på eget bevåg startat olika initiativ och sanningskommissioner för att öka förståelsen för brotten och för att de utsatta kvinnorna ska få sina röster hörda. En generell slutsats bland forskare som studerar sanningskommissioner och andra organ för övergångsrättvisa, är att kvinnor inte talar.⁷⁴ När kvinnor väl talar handlar det ofta om skadan som har åsamkats gruppen, familjen, deras hem och boskap. Enligt A. Crosby och M. B. Lykes, som har studerat sanningskommissioner i Guatemala

⁷⁰ Koomen, Jonneke, 2013, “Without These Women, the Tribunal Cannot Do Anything: The Politics of Witness Testimony on Sexual Violence at the International Criminal Tribunal for Rwanda.” *Journal Of Women In Culture & Society*, 38(2), s. 257.

⁷¹ Ibid, s. 260-262.

⁷² Ibid, s. 275.

⁷³ Kravetz, Daniela, 2017, “Promoting domestic accountability for conflict-related sexual violence: the cases of Guatemala, Peru and Colombia”, *A m . U. In t ’l L. R ev.* 32:3 2017, s. 714. [Se även Rodríguez, Anna-Maria, et. al., 2014, “Violencia de género: Reparación de la mujer en el post-conflicto en Guatemala”, *Univ. Estud. Bogotá*, s. 357.]

⁷⁴ [T.ex. Ross, C. Fiona, 2003, *Women and the Truth and Reconciliation Commission in South Africa*, London: Pluto Press, s. 162 och Priscilla B. Hayner, 2011, *Unspeakable Truths: Transitional Justice and the Challenge of Truth Commissions*, 2nd ed. New York: Routledge.]

(särskilt Tribunal of Conscience for Women Survivors of Sexual Violence during the Armed Conflict in Guatemala vars syfte var att lyfta kvinnors röster efter kriget), handlar detta främst om skamkänslor men också om en utbredd straffrihet. I Guatemala har förövare av sexuellt våld levt kvar på landsbygden i närheten av offren samt innehaft en stark social, ekonomisk och politisk position, vilket har bidragit till att kvinnornas röster har tystats/tystas.⁷⁵ Sanningskommissionernas processer brukar å andra sidan anamma en rättighetsdiskurs som fokuserar på den individuella, ofta kroppsliga, skadan. De tenderar också att fokusera skadan på en specifik "händelse", istället för att se till vidare strukturella maktrelationer. Denna individualistiska rättighetsdiskurs, menar Crosby och Lykes frångår urfolkens perspektiv, där responsen på våld mot kvinnor ofta talas om i termer av ett återupprättandet av en kommunitaristisk harmoni i gruppen och balans könen emellan.⁷⁶

Lättare tillgång till lokala domstolar, användningen av olika inhemska språk och fler kvinnliga statliga företrädare har fått fler och fler kvinnor från urfolken att söka rättvisa. Iscensättandet av fingerade tribunaler upprättade av kvinnorrättsorganisationer, där överlevare fungerar som domare, kan också tänkas ha minskat stigmatiseringen och ökat förståelsen för sexuellt våld i konflikten. Tribunalen fick dock kritik från vissa deltagare eftersom vittnena inte visade sina ansikten och därav inte sågs som "bra" offer: "You need to have good victims for any national or international case; a victim that you can put in front of the camera and who can dare to say what happened. And that's a survivor, someone who can talk about it."⁷⁷ Crosby och Lykes menar att många kvinnors rädsla och motstånd mot att berätta om våldet de utsatts för också, förutom att det är för smärtsamt att prata om, har att göra med att omgivningen inte vill lyssna.

I "The Messy Practice of Building Women's Human Rights: Truth-telling and Sexual Violence in Guatemala" analyserar Emily Rosser ad-hoc tribunaler i Guatemala och framväxten av en rättighetsinriktad diskurs kring sexuellt våld. Studien, som bygger på textanalys, intervjuer och historieanalys, syftar till att bidra till den bredare diskussionen om de mänskliga rättigheternas utveckling på transnationell nivå. Rosser fokuserar sin undersökning särskilt på

⁷⁵ Crosby, Alison; Lykes, M. Brinton, 2011, "Mayan Women Survivors Speak: The Gendered Relations of Truth Telling in Postwar Guatemala", *The International Journal of Transitional Justice*, Vol. 5, s. 462.

⁷⁶ Ibid, s. 462.

⁷⁷ Ibid, s. 470.

Recuperation of Historical Memory Project (REMHI) (1994–1998) och Commission for Historical Clarification (CEH) (1997–1999) i, vilka var de första sanningskommissionerna i Latinamerika som fördömde och exponerade sexuellt våld i konflikt.⁷⁸ Rosser argumenterar för att den rättsliga utvecklingen i form av lagar var viktig för tribunalernas säkerställande av kvinnors upprättelse efter sexuellt våld, men menar att de arbeten som människorättsjurister och vittnen utförde har haft en större betydelse för utvecklingen för upprättelse för sexuellt våld i Guatemala. Rosser påtalar vikten av ett bredare socio-kulturellt och historiskt perspektiv, vilket i de studerade tribunalerna var fundamentalt för att nå rättvisa. Den historiska diskursen menar Rosser var mer frekvent använt i tribunalerna än den juridiska, vilket var en dimension som möjliggjorde tribunalernas bidrag i den genusbaserade utvecklingen. Rosser menar även att det fanns en generell “gender-blindness” (“könsblindhet”) i tribunalerna och en tendens att producera en hyperviktimerad bild av urfolkskvinnan. Detta genom uteslutningen av rekommendationer som behandlar genusbaserat våld, trots exponeringen av rasistiskt sexuellt våld. Trots det menar Rosser att tribunalerna och deras arbete inte bör avfärdas som ointressanta för rättighetsutvecklingen. Istället bör tribunalernas diskurs ses som en möjlighet att analysera och lyfta olika maktdimensioner som är roten till kvinnors förtryck och som; “complicated sites of innovation and debate, where different understandings of what human rights actually are played out among witnesses, workers, and receiving publics.”⁷⁹ Rosser lyfter bland annat domstolarnas flexibilitet gällande bevissamling. Som exempel skickades ett team till olika drabbade byar för att undersöka genusbaserat våld. Kvinnorättsaktivister var då nyckelinformatörer.

⁷⁸ Rosser, E., 2015, “The Messy Practice of Building Women's Human Rights: Truth-telling and Sexual Violence in Guatemala,” *Latin American Policy*, 6(1), s. 68.

⁷⁹ *Ibid*, s. 72.

5. Bakgrund

Jag kommer att inleda detta kapitel med en mycket kortfattad och generell historisk bakgrund till våldtäkt i krig med fokus på internationell rätt (5.1). Därefter följer en historisk bakgrund till konflikten i Guatemala (5.2). Trots att hela konflikten är av historiskt intresse har jag valt att fokusera på de händelser jag finner relevanta för uppsatsens syfte. Därmed kommer jag inte att gå in på alla aspekter av konflikten, såsom exempelvis USA:s inblandning. Avslutningsvis redogör jag kort för domstolen som dömde i det här studerade fallet, Guatemalan Court for High Risk Crimes (5.3). I detta delkapitel ges en kortfattad historisk förklaring till hur och varför domstolen upprättades, vilket dess syfte är samt vilka brott den har mandat att väcka åtal för och döma. Denna bakgrund är således till för att läsaren skall få en djupare förståelse både för det granskade fenomenet samt för den historiska tidpunkt i vilken mitt empiriska material utspelar sig.

5.1. Upprättelse efter sexuellt våld i krig och konflikt

Våldtäkt och sexuellt våld är snarare regel än undantag i krig och konflikt⁸⁰ och beskrivs ofta som ett av de mest ostraffade krigsbrotten. Systematiken i våldtäkt i krig och konflikt fick stor uppmärksamhet under 1990-talet i samband med krigen på Balkan och folkmordet i Rwanda, där bland annat uppgifter om "rape-camps", sexslaveri, könsstympning och gruppvåldtäkter nådde omvärlden.⁸¹ Under senare tid har rapporter om sexuella övergrepp på krigsfångar i fängelset

⁸⁰ Milillo, D., 2006, "Rape as a tactic of war: social and psychological perspectives." *Affilia: Journal Of Women & Social Work*, issue 21, no. 2, s. 196.

⁸¹ Heineman, D. Elizabeth, 2011, "Introduction: The history of sexual Violence in Conflict Zones" i antologin *Sexual Violence in Conflict Zones: From the Ancient World to the Era of Human Rights*, University of Pennsylvania Press, s. 9 samt Binaifer Nowrojee, 1996, "Shattered Lives: sexual Violence during the Rwandan Genocide and its Aftermath", *Human rights Watch Africa*, USA.

Abu Ghraib i Irak och sexuellt våld och våldtäkt i de pågående konflikterna i Sudan, Uganda och Kongo dragit ny uppmärksamhet till sexuellt våld i krig.⁸²

Sexuellt våld i krig och konflikt beskrivs ofta som ett uråldrigt problem.⁸³ Sedan början på 1900-talet har internationell rätt fördömt våldtäkt i krig, men det var först under 1990-talet som internationella tribunaler började beskriva sexuellt våld som en kränkning av de mänskliga rättigheterna och ett krigsbrott.⁸⁴ Staters systematiska och avsiktliga förnekelse av sexuellt våld under 1900-talet är idag väldokumenterade.⁸⁵ Enligt Elizabeth D. Heineman kan detta kopplas till en tveksamhet inom den offentliga rättighetsdiskursen, där brott med sexuella anspelningar i början av 1900-talet till stor del ansågs vara "privata" och svårbevisliga.⁸⁶ Inställningen började förändras på 1990-talet, som såg en snabb utveckling i antalet åtal som drevs gällande brott i form av sexuellt våld, i kontrast till andra världskrigets tribunaler i Nuremberg och Tokyo, som trots att det sexuella våldet var allmänt känt helt ignorerat frågor om sexuellt våld. Bland annat hölls flera hundra tusen kvinnor hållits fångna som "comfort women" i Tokyo.⁸⁷ Utvecklingen speglade samtidens feministiska diskurser som växte i takt med omvärldens ökade medvetenhet.⁸⁸ Våldtäkt i krig omnämns som ett brott mot mänskligheten. I International Criminal Tribunal for Rwanda 1998 dömdes dock en rwandisk borgmästare för folkmord, bland annat då han inte förhindrat våldtäkter mot tutsi-kvinnor, utan snarare uppmuntrat till att dem utfördes. En av de mest uppmärksammade fallen av sexuellt våld i krig ledde till en av de mest studerade rättegångarna för sexuellt våld, Balkankonflikten och rättegångarna i International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), där över en tredjedel av de åtalade har varit inblandade i brott som involverar sexuella övergrepp.⁸⁹ Tribunalen beskrivs ha tagit banbrytande steg i utvecklingen av åtalen mot det sexuella våldet som den första tribunalen som

⁸² Heineman, D. Elizabeth, 2011, "Introduction: The history of sexual Violence in Conflict Zones" i antologin *Sexual Violence in Conflict Zones: From the Ancient World to the Era of Human Rights*, University of Pennsylvania Press, s. 1-2.

⁸³ Ibid, s. 1.

⁸⁴ Ibid, s. 2-3.

⁸⁵ [T.ex. Brouwer, 2005; McGlynn & Munro, 2010; Pankhurst, 2008.]

⁸⁶ Op. cit., Rosser, Emily, 2015, s. 70.

⁸⁷ Op. cit., Heineman, 2011, s. 1.

⁸⁸ Op. cit., Nadj, 2011, s. 148.

⁸⁹ United Nations International Criminal Tribunal for the former Yugoslavias hemsida: "Crimes of Sexual Violence". [Utan publiceringsdatum]

fastställde att våldtäkt är en form av tortyr och sexuellt slaveri ett brott mot mänskligheten. ICTY och ICTR var bland de första tribunalerna som explicit fällde för sexuella övergrepp.⁹⁰

5.2. Den 36 år långa konflikten i Guatemala

Konflikten i Guatemala utspelade sig mellan 1960 till 1996 och utkämpades mellan den repressiva militärregimen och landets socialistiska revolutionära grupper. Landets historia är präglad av decennier av auktoritärt styre, rasism och sociala och ekonomiska ojämlikhet.⁹¹ Under mitten av 1950-talet ökade staten sin kontroll och sin militära utövning i samband med Castillo Armas's CIA-stödda statskupp, där Armas tog kontroll över armén och satte stopp för tidigare regerings sociala reformer och utvecklingsarbete. Armas förbjöd bland annat vänsterpartier och fackförbund, vilket resulterade i en alltmer missnöjd och befolkning och en radikaliserad vänster.⁹² Därefter följde en rad konservativa militära diktatorer hans spår. Under general José Efraín Ríos Montt (1980-83) var våldsutövandet som allra värst. Regimen begick då enligt den FN-upprättade sanningskommissionen CEH:s (*Comisión para el Esclarecimiento Histórico*) folkmord mot olika maya-grupper, som beskriver att det handlade om etniskt motiverade massakrer mot urfolk.⁹³ FN:s rapport avslöjar även att många barn mördades, trots att de inte överhuvudtaget kunde vara en del av rebellrörelsen med sin unga ålder. Enligt CEH utfördes 93 procent av våldet av militärregimens och/eller paramilitära grupper och endast tre procent av gerillan. Beskrivningen av konflikten och folkmorden som ett "inbördeskrig" kan därmed ifrågasättas, med tanke på att parterna var långt ifrån jämbördiga och att krigshandlingarna huvudsakligen riktades mot civila mål. Våldet mot civilbefolkningen var mycket utbrett. Liksom i andra gerilla-konflikter misstänktes i princip hela befolkningen, och maya-grupper och fattiga bönder på landsbygden blev särskilt utsatta. De statliga styrkorna var medvetna om att rebellerna fick visst stöd av lokalbefolkningen i form av resurser, men hade inte kapacitet nog att urskilja

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ FN:s sanningskommission Comisión para el Esclarecimiento Histórico, 1999, "Guatemala: Memoria del Silencio", art. 3-4, s. 17-18.

⁹² Canby, Peter, 2002, "More Bitter Fruit", *Nation* 275, no. 16, s. 25-29.

⁹³ Op. cit., Comisión para el Esclarecimiento Histórico, 1999, art. 111, s. 39.

var stödet till rebellerna fanns. Därmed misstänktes hela lokalbefolkningen, och staten initierade terrorkampanjer mot misstänkt rebellstödande områden. Staten resonerade att denna skrämelsestrategi skulle "avlägsna" fienderna,⁹⁴ och rättfärdigade våldsanvändningen med en kalla kriget-inspirerad anti-kommunist-retoriken och hänvisningar om nationell säkerhet.⁹⁵ Resultatet var förödande med höga dödssiffror, stora massförflyttningar och en stor andel internflyktingar. Det sexuella våldet, särskilt mot urfolksinvånarna, var utbrett.

Michele L. Leiby som har analyserat data från CEH:s rapport menar att majoriteten av förövarna av det sexuella våldet var statligt anställda eller del i statens militär och att majoriteten av offren var kvinnor på landsbygden. 90 procent av de sexuella övergreppen begicks mot kvinnor med maya-härkomst. Våldtäkt och gruppvåldtäkt var de mest förekommande formerna av sexuellt våld.⁹⁶ Enligt Leiby är de övergrepp som förekom i militärbaracker, privata hem och fängelser svårbevisliga. Datan visar därmed att de flesta rapporterade övergrepp (70 procent) skedde i samband med massakrer och folkmord. I vissa fall beordrades soldaterna att utföra övergreppen. Det finns också rapporteringar om att soldaterna kunde straffas och förödmjukas inför gruppen om de motsatte sig eller vägrade att utföra övergreppen. Enligt Leiby var det sexuella våldet en del av statens upprorsbekämpande strategi och terrorkampanj och övergreppen utfördes ofta offentligt. I de flesta fall separerades kvinnorna och männen åt innan kvinnorna våldtogs.⁹⁷ När kriget kom till sitt slut hade 626 massakrer mot maya-bebodda byar skett.⁹⁸

5.3. Guatemalan Court for High Risk Crimes

Guatemalan Court for High Risk Crimes (GCHRC) är en statlig domstol upprättad 2009, som enligt Center for Justice and Accountability, skapades som ett svar på rättsväsendets korrupta

⁹⁴ Valentino, A. Benjamin, 2004, *Final Solutions: Mass Killing and Genocide in the Twentieth Century*, Cornell University Press, London, s. 197.

⁹⁵ Op. cit., Comisión para el Esclarecimiento Histórico, 1999, art. 13-14, s. 19-20.

⁹⁶ Leiby, L. Michelle, 2009, "Wartime Sexual Violence in Guatemala and Peru", *International Studies Quarterly*, nr 53, s. 459.

⁹⁷ Ibid, s. 460.

⁹⁸ Op. cit., Comisión para el Esclarecimiento Histórico, 1999, art. 86, s. 34.

historia och syftar till att minska straffriheten.⁹⁹ Domstolen är uppdelad i tre grupper, domstol A, B och C, den senare tillkom 2015. Uppdelningen i tre domstolar syftar till att minska arbetsbördan.¹⁰⁰ Det studerade fallet dömdes i Court for High Risk Crimes A.¹⁰¹ Fokus för domstolarna är att utreda brott begångna av personer som sitter i eller har suttit i en position med statsmakt, vilka ofta går fria trots anklagelser och dokumentation som indikerar grova brott. Domstolarna har bland annat utrett brott som involverar korruption, narkotikahandel, folkmord och brott mot mänskligheten. Tanken är att domstolen ska öka självständigheten i Guatemalas rättssystem samt tillförsäkra mer säkerhet för domare, åklagare, och andra personer som är involverade i stora rättsfall mot inflytelserika personer i maktposition.¹⁰² Varje rättegång bedöms av en panel av tre domare. Guatemalas medborgare kan lämna in formella *denuncias* (klagomål) och vara delaktiga i rättsprocessen i egenskap av vittne. Detta möjliggör att vittnen kan motta skadestånd om de misstänkta brottslingarna visar sig vara skyldiga till de misstänkta brotten.

Domstolen har bland annat dömt den förre militärdiktatorn Rios Montt (se avsnitt 5.2) år 2013 för folkmord.¹⁰³ Rättegången fick då kritik bland annat på grund av svårigheter vid översättningen av vissa ord från originalspråket till spanska. Denna debatt har inte uppstått efter Sepur Zarco-rättegången, vilket enligt Lawyers Without Borders beror på att q 'eqchi' (som var det språk som sistnämnda rättegång hölls på) är ett större språk.¹⁰⁴ Domstolen har även tidigare fått kritik för att inte säkerställa säkerheten för involverade i rättsprocessen i den utsträckning som utlovats samt för att få betydligt mer resurser än andra domstolar i landet.¹⁰⁵

⁹⁹ The Center for Justice and Accountability, 2016, "Guatemalan Court for High Risk Crimes."

¹⁰⁰ Beaudoin, Sofie, 2015-11-04, "Guatemala Opens a New Court to Hear Cases Related to Grave Crimes", *International Justice Monitor*.

¹⁰¹ Thomas-Davis, Maya, 2016-03-03, "Guatemala: Justice for Sepur Zarco sex slavery victims", *Al Jazeera*.

¹⁰² The Center for Justice and Accountability, 2016, "Guatemalan Court for High Risk Crimes."

¹⁰³ Jones, Maggie, 2016-06-30, "The Secrets in Guatemalas Bones", *NY Times*.

¹⁰⁴ Patterson, Elizabeth, 2016-04-27, "The Sepur Zarco Trial from an Indigenous Law Perspective", *Lawyers Without Borders Canada*.

¹⁰⁵ The Center for Justice and Accountability, 2016, "Guatemalan Court for High Risk Crimes."

6. Analys

Detta avsnitt består av fem delar. Delarna har valts ut med hjälp av den valda metoden och teorin, och kan ses som återkommande diskurser som jag har urskiljt i materialet. Jag är medveten (särskilt med tanke på mitt val av teori) att det är svårt att göra denna typ av uppdelning eftersom diskurserna till stor del går in i varandra. Av praktiska skäl har jag ändå varit tvungen att systematisera min analys genom uppdelningen. Jag har inte valt att dela upp avsnitten i olika maktdimensioner, såsom "klass", "etnicitet" eller "kön", eftersom de olika diskurserna ofta behandlar olika ojämlikhetsmarkörer, eller ger uttryck för olika föreställningar om dessa, samtidigt. Eftersom det sexuella våldet var riktat mot kvinnorna kommer analysen främst att centreras kring synen på urfolkskvinnan. I den första delen av analysen behandlas *diskursen om det kollektiva lidandet* och dess koppling till brottsrubriceringen i sig (6.1). Därefter följer ett avsnitt för *diskursen om maskulinitet, våld och sexualitet* (6.2). I avsnittet därefter behandlas *ägandediskursen* (6.3), där synen på kvinnan blir framträdande. Diskursen hänger tätt ihop med avsnittet som följer, där *hedersdiskursen* (6.4) analyseras. Avslutningsvis analyserar jag *Offerdiskursen* (6.5). Alla avsnitt behandlar domstolens och experternas föreställningar om gruppen, kvinnan, sexualitet och könsroller.

6.1. Diskursen om det kollektiva lidandet

I domslutet framgår att våldet som utövats mot kvinnorna var systematiskt och en del av soldaternas dagliga rutin. Våldet var också en krigsstrategi. Genomgående i såväl domstolens som experternas analyser beskrivs det sexuella våldet som ett brott mot *gruppen* och nationen, och inte enbart som ett brott mot den enskilda kvinnan. Slutsatsen, som till stor del kan liknas vid

annan forskning på området,¹⁰⁶ är att det sexuella våldet var etniskt motiverat och folkmordsliknande i sin natur. Syftet med våldet beskrivs vara att utrota den etniska andre, vilket i detta fall är gruppen maya-Q'eqchi'. I denna analys blir synen på kvinnan viktig och bärande för resonemanget, eftersom det implicerar en syn på kvinnan som i första hand en moder. I nedanstående citat beskriver domstolen kvinnan som en symbol för gruppens styrka genom att vara "dörröppnare" till livet. Därför bedömer domstolen att brottet bör ses som ett brott mot hela mänskligheten eftersom det inte bara handlar om kvinnornas lidande utan om gruppens. Denna analys kan i sig relateras till brottsrubriceringen, där brottet mot *kvinnan* fastslås som ett brott mot *mänskligheten*. Brottsrubriceringen av det sexuella våldet har därmed i sig också en genusdimension där bilden av kvinnan som etnisk representant, moder och hustru spelar en avgörande roll. I nedanstående citat jämförs kvinnornas lidande med mänsklighetens lidande.

Det är noterbart att kvinnan är en symbol för byns makt, eftersom de är bärare av livet [...]. På det sättet innebär skadan mot kvinnorna även skada för mänskligheten, det handlar inte enbart om offrens lidande utan om skadan gentemot hela mänskligheten.¹⁰⁷ [Domstolens uttalande]

Genom synen på kvinnan som etnisk representant och moder bedöms det sexuella våldet vara en krigsstrategi riktad mot gruppen och ett mål i konflikten.¹⁰⁸ Våldet erkänns därmed vara särskilt riktat mot kvinnor som grupp i egenskap av sitt kön. Analysen sätter dock kvinnan i relation till gruppen och egenskaper tillskrivna hennes kön (såsom att föda barn) i fokus, snarare än kvinnan i sitt egenvärde.

¹⁰⁶ [Såsom t.ex. MacKinnons forskning om det sexuella våldet på Balkan i MacKinnon, Catherine A., 1994, "Rape, Genocide and Women's Human Rights", s. 183-196, i *Mass rape: the war against women in Bosnia-Herzegovina* av Alexandra Stiglmayer (ed.). Lincoln: University of Nebraska Press. Det kan även relateras till Sjöbergs generella teori kring sexuellt våld som återges i avsnittet för tidigare forskning (4.1), där det sexuella våldet beskrivs vara effektivt i "etniska" konflikter.]

¹⁰⁷ "Es de hacer notar que la mujer es símbolo de poder en el pueblo, pues son las portadoras de vida. [...] De tal forma que al producirse el daño a las mujeres de Sepur Zarco, también se ha dañado a la humanidad, no se trata sólo del sufrimiento de las víctimas, sino la lesión a todo el vínculo Humanitario." - s. 487. [Egen översättning]

¹⁰⁸ [T.ex. "Förstörelsen av urfolkskvinnans position var ett mål i kriget." - s. 27. ("La destrucción de la posición de la mujer indígena fue un objetivo de guerra")]

I nedanstående citat från domslutet analyserar den antropologiska experten Rita Laura Segato fallet och beskriver kvinnans kropp som symbol för den sociala gruppen. Hon skriver även att dominansen av denna symboliserar juridiskt makt över territoriet. Kvinnans kropp står därmed som symbol för makt och att “erövra” denna innebär att ta makt över territoriet.

Kvinnans kropp allegoriserar [liknar/symboliserar] den sociala gruppen och dominansen över densamma symboliserar den rättsliga makten över ett territorium.¹⁰⁹ [Den antropologiska expertens uttalande/ Peritaje antropológico]

I ovanstående citat dras paralleller till markägande, vilket beskrivs vara en huvudsaklig anledning till varför byn vid Sepur Zarco utsattes från första början.¹¹⁰ Därmed beskrivs kvinnans kropp som någonting som, likt mark, kan “domineras.” Genom att beskriva kvinnans kropp som något som kan domineras (re)produceras en bild av hennes kropp som tillhörande någon annan. Att som i detta fall dra paralleller till markägande kan utifrån Sjöbergs¹¹¹ maskulinitetsperspektiv implicera en feminisering av den utsatta gruppen, då *kvinnokroppen* utgör makten över territoriet. Kvinnans kropp konstrueras därmed som ett verktyg för att uppnå social status samt som en symbol för den kollektiva förlusten som gruppen fick genomgå genom exploateringen av och våldet mot densamma.

Ilskan och vreden som Q'eqchi'-kvinnorna från Sepur Zarco mötte genom våldet kan inte förstås utan en förståelse för att de [kvinnorna] levde under en stat som har brukat och reproducerat en strukturell och historisk rasism, vilket har varit fundamentalt för uppbyggnaden av landet och som har verkat för att kontrollera och exploatera urfolken, och där urfolkskvinnorna var längst ner i den sociala pyramiden och i rasstrukturen [...].¹¹² [Kulturexpertens uttalande / Peritaje cultural]

¹⁰⁹ “El cuerpo de la mujer alegoriza el cuerpo social, y la dominación sobre el mismo simboliza el poder jurisdiccional sobre un territorio.” - s. 22. [Egen översättning]

¹¹⁰ [Mer om detta i avsnittet *Ägandediskursen* (6.3).]

¹¹¹ Op. cit, Sjöberg, 2014, s. 80.

¹¹² “La saña y la furia de la violencia sexual que enfrentaron las mujeres q'eqchi' de Sepur Zarco no puede ser entendida sino se comprende que se vivió dentro del marco de un Estado que ha ejercido y reproducido un racismo estructural e histórico, que ha sido fundamental en la cimentación del país y ha operado para controlar y explotar a

I ovanstående citat från domslutet intar kulturexperten ett historiskt perspektiv i beskrivningen av ilskan som offren möttes av genom våldet. Experten menar att det strukturella förakt som staten reproducerat, där urfolkskvinnan varit längst ner i den sociala hierarkin, har kultiverats i samhället och överförts till militärerna som i sitt våld har gett utlopp för sitt förakt och ilska. Rasism och frågan om etnicitet har därför varit betydande i förståelsen för det sexuella våldet.

Diskursen om det kollektiva lidandet och den etniska dimensionen i domstolens och experternas analyser skulle kunna tolkas som ett sätt att att förminska kvinnornas individuella lidande och utsatthet. Detta då frågan om det sexuella våldet inte nödvändigtvis görs till en fråga om patriarkatet, utan en fråga om rasistisk sexism; en fråga om synen på urfolken, där etnicitet spelat en övervägande roll i domstolens analys och beslutsfattande. Denna typ av kritik har tidigare riktats mot bland annat ICTY:s diskurs, där bland andra Daniela Nadj menar att frågan om den kulturella identiteten avpolitiserar genus och att frågan om etnicitet får en övervikt gentemot genus och den patriarkala ordningen.¹¹³ För att återkoppla till den tidigare forskningen kan detta resonemang till stor del relateras till Rossers artikel, där författaren menar att tribunalernas diskurs till stor del fokuserar på etnicitet, snarare än genus.¹¹⁴

Crosby's och Lykes studie blir i denna diskussion viktig i beskrivningen av det generella maya-perspektivet och frångången från tanken om en kosmvision i sanningskommissionernas diskurser. I sin studie kommer de fram till att kvinnorna själva lägger stor vikt vid kollektiva värden snarare än individuella, vilket de menar att tribunaler bör ta i beaktande utan att pådyvla målsägandena en västerländsk, vit feminism i sina analyser och slutsatser.¹¹⁵ Eftersom vittnesmålen inte utgör en grund för min studie kan jag inte veta huruvida diskursen om det kollektiva lidandet kommer från vittnen eller från domstolen själv. Med anknytning till Lykes

los pueblos indígenas y donde las mujeres indígenas ocupan el último lugar de la pirámide social y de la estructura racial [...]" - s. 102. [Egen översättning]

¹¹³ Op. cit, Nadj, 2011, s. 647-663.

¹¹⁴ Op. cit, Rosser, 2015, s. 75.

¹¹⁵ Op. cit, Crosby; Lykes, 2011, s. 472.

och Crosby's forskning är det dock möjligt att fokuset på det kollektiva lidandet handlar om kvinnornas egna perspektiv och hennes värdesättande på gruppens lidande.¹¹⁶

6.2. Diskursen om maskulinitet, våld och sexualitet

På olika ställen i domslutet fastslås att det fanns en rådande patriarkal ordning under konflikten i Guatemala. Denna ordning beskrivs vara tätt sammankopplad med kultur och tradition, där "mestisens" maskulinitet beskrivs ha förstört den patriarkala ordning som tidigare existerat i maya-byn. Den ordning som rådde i gruppen innan soldaterna kom till området beskrivs ha varit "välstrukturerad" och våld förekom inte i samma utsträckning som det senare kom att göra efter soldaternas intåg i byn.

Hemmen före kriget var fridfulla och välstrukturerade, med [oskrivna] regler för respekt och en fastställd ordning. Det fanns en nivå av kvinnlig underordning och våld i hemmet kunde förekomma, men detta var under kontroll genom en obligatorisk motprestation i [de olika] arbeten [som fanns i hemmen och i byn] och den strikta arbetsfördelningen mellan man och kvinna samt genom vaksamheten mellan familjer inom byn. Kriget introducerade utövandet av påtvingat sex, vilket har resulterat i att hemmen idag är splittrade med mer våld och oförståelse, och en förändrad syn på kvinnor och på [de oskrivna] reglerna för maskulinitet.¹¹⁷ [Den antropologiska expertens uttalande/ Peritaje antropológico]

¹¹⁶ Op. cit, Crosby; Lykes, 2011, s. 462.

¹¹⁷ "Los hogares antes de la guerra eran pacíficos y bien estructurados, con códigos de respeto precisos y un orden previsible. Existía un grado de subordinación de la mujer y podría haber alguna violencia de ámbito doméstico, pero esto era mantenido bajo control por la obligatoria contraprestación de los trabajos y en la rigurosa división del trabajo sexual y por la vigilancia de la familia extendida y de la comunidad. La guerra introdujo la práctica del acceso sexual forzado, y su consecuencia hoy son hogares fragmentados, con desentendimiento y más violencia, y un cambio en la percepción de la mujer y en los códigos de la masculinidad." - s. 23. [Egen översättning]

Ovanstående citat öppnar för tolkningen att det sexuella våldet var kulturellt betingat, och att det kom att bli en del av gruppens dynamik i och med soldaternas introduktion av en våldskultur som inbegrep grovt sexuellt våld. Det våld som förekom innan soldaterna invaderade byn (bort)förklaras med argument om könssymbios mellan man och kvinna i de dagliga uppgifterna och den strikta arbetsfördelningen mellan hustru och make. Diskursen implicerar en dualitet mellan könen och kan (re)producera förutfattade meningar om kvinnors och mäns “naturliga” uppgifter. Den kan också anknytas till Butlers heterosexuella matris, där män och kvinnor antas komplettera varandra i vardagen.¹¹⁸ Genom den typiska bortförklaringsmetoden “det fanns våld, men..” naturaliseras genusordningen och könsstereotyper rättfärdigas. En tanke om en “bra” och en “dålig” genusordning blir i citatet framträdande, där den “bra” genusordningen tillskrivs den utsatta gruppen. Maskulinitet/genusordning blir därav avhängigt kultur och tradition. Citatet ovan förutsätter även en särskild inställning till ansvarsfrågan, där ansvaret för det könsbaserade våldet efter invasionen i byn frånskrivs männen inom gruppen och härleds till soldaterna, som därmed får ansvara för den fortsatta våldskulturen. Även denna föreställning kan i förlängningen ursäktas våldet. Istället för att se våldets strukturella karaktär förvandlas våldet till en kulturell företeelse som i första hand förekommer inom avgränsade sociala, kulturella miljöer. Denna diskurs kan skapa institutionellt utrymme för våldshandlingar inom familjen eftersom genusordningen rättfärdigas och det våld som tidigare existerade bortförklaras.

Urfolkens maskulinitet är förorenad av en militär maskulinitet, ladino/mestisisk maskulinitet.¹¹⁹ [Den antropologiska expertens uttalande/ Peritaje antropológico]

I ovanstående citat kan utläsas att det finns en föreställning om en “god” maskulinitet som Q'eqchi'-gruppen tillskrivs, som senare blir “förorenad” eller “smittad” av en “dålig”

¹¹⁸ Op. cit., Butler, 1999, s. 7.

¹¹⁹ “La masculinidad indígena es contaminada por la masculinidad militar, masculinidad ladina o mestiza.” -s. 28.
[Egen översättning]

maskulinitet som den militära “mestisen” representerar. I citatet blir det tydligt att gruppen ses som relativt enhetlig och homogen, dvs att maskuliniteten bland byns män anses vara “bättre” än inkräktarnas. Kopplingar kan lätt dras mellan kultur och etnicitet/nation (se de los Reyes och Mulinari under teoriavsnittet (3.2.1) där författarna förklarar sin syn på hur nationen “etnifieras”), vilket riskerar att (re)producera en föreställning om maskulinitetskulturen som etiskt snarare än kulturellt betingad. Gruppens tanke om en dualitet mellan könen utvecklas genom beskrivningar av kvinnans “uppgifter.”

De [kvinnorna] har även fått utstå stigma i egenskap av att vara de som accepterar sexuell kontakt med främlingar.¹²⁰ [Den antropologiska expertens uttalande/ Peritaje antropológico]

Kvinnorna tvingades lägga om [divert] sin sexuella tillgänglighet gentemot sina makar, vilket är en föreskriven norm i byn, till att ge denna tillgänglighet till de trupper som var ansvariga över deras [männens] försvinnande.¹²¹ [Den antropologiska expertens uttalande/ Peritaje antropológico]

I citaten ovan beskrivs sexuellt umgänge i byn vara en del av kvinnans skyldighet gentemot maken, som hon tvingas undankasta för att “ge” till våldsmännen. Därmed likställs *sex* med *sexuella övergrepp*, vilket är en tendens som vid upprepade fall kan hittas i domslutet. Kvinnan beskrivs “tillåta” sexuell “kontakt”, vilket gör de sexuella övergreppen till en fråga om kvinnans “tillåtelse” och automatiskt drar uppmärksamheten ifrån våldet som sådant men också ifrån förövarna. Även detta (re)producerar en föreställning om att sex och våld är jämförbart och att kvinnans kropp och sexualitet är mannens ägodel. Ordvalet implicerar att kvinnan faktiskt har

¹²⁰ “Pasaron a sufrir el estigma de quien es sometido a aceptar acceso sexual de extraños.” -s. 22. [Egen översättning]

¹²¹ “[...] las mujeres fueron obligadas a desviar la disponibilidad sexual debida a sus maridos, como destinatarios prescriptos por la ley comunitaria, para entregar ese acceso a la misma tropa responsable por su desaparición.” -s. 26. [Egen översättning]

haft ett val trots att grunden för rättegången är att sexuella våldshandlingar har begåtts mot deras vilja. Andersson, som har analyserat hur rättsskyddsobjektet konstrueras på en diskursiv nivå i våldtäktsmål, ser samma tendens i svenska rättsfall. Frågan om mäns våld mot kvinnor görs till en fråga om kvinnans viljeuttryck. Detta menar Andersson leder till att kvinnans kropp framstår som öppen och att kvinnans sexualitet framställs som tillgänglig och passiv.¹²² Anderssons slutsats är relevant i denna analys då diskursen om maskulinitet och våld/sex tycks producera en liknande föreställning om kvinnans sexualitet som tillgänglig och hennes kropp som öppen och dominerbar. Till skillnad från Anderssons analys, vars kontenta är att om inte offret själv sätter gränsen för övergrepp genom motstånd eller andra protester blir det legitimt att angripa hennes kropp, beskrivs våldet i citaten ovan vara "tillåtet" trots att själva grunden för hela rättegången är att våldet mot kvinnorna är illegitimt. Därmed riskerar domstolen att reproducera en föreställning om att våld mot kvinnor är kvinnans ansvar, d.v.s. att det hänger ihop med hennes motstånd/viljeuttryck, och riskerar därmed i förlängning att underminera domstolens legitimitet.

Denna diskurs kan till stor del kopplas till Butlers heterosexuella matris, då en heteronormativ föreställning om den manliga sexualiteten som aktiv och den kvinnliga sexualiteten som passiv blir synlig genom användningen av uttryck såsom "tillträde" i beskrivningen av våldtäkterna mot de kvinnliga offren. I det andra ovanstående citatet tydliggörs detta, genom att kvinnan beskrivs "ge" soldaterna "tillgång." Istället för att vara någonting aktivt och eget, beskrivs kvinnans sexualitet vara en skyldighet gentemot mannen och någonting som "ges" bort även om detta sker under tvång. Detta är i sin tur kopplat till de normer som finns i Q'eqchi'-gruppens byn. Kvinnans "uppgift", likväl som makarnas "goda" maskulinitet är kopplade till gruppens normer och dynamiken i byn. Domstolens och experternas konstruktioner av sexualiteten som en skyldighet, kvinnans kropp som tillgänglig och föreställningen om den "goda" genusordningen är därmed konstruktioner som är helt avhängiga deras syn på Q'eqchi'-gruppen.

¹²² Op. cit., Andersson, 2004, s. 44.

6.3 Ägandediskursen

Utifrån tidigare delar av analysen kan det konstateras att synen på gruppen och det kollektiva sättet i fokus i domstolens och experternas analyser. I domstolens analys av varför det sexuella våldet skedde beskrivs kvinnornas etniska tillhörighet och rasismen gentemot urfolken vara av stor betydelse. I domstolens diskurser går även att utläsa underliggande föreställningar om urfolken och deras traditioner och levnadssätt; bl.a. tanken om en "god" genusordning samt kvinnans sexuella "uppgifter" gentemot mannen. Förutom strukturell rasism spåras även det sexuella våldet till klass, vilket detta avsnitt kommer att behandla.

I vår analys har vi också fastslagit att makarna till de våldsutsatta kvinnorna var personer som arbetade med att legalisera sina marker, vilket får [oss] domare att tänka att bland alla kränkningar och våld fanns en vilja att få slut på ansökningarna om land, [genom] bortförandet och mördandet av män och det sexuella utnyttjandet av kvinnorna, vilket spred terror i Sepur Zarco och närliggande områden.¹²³ [Domstolens uttalande]

Domstolen fastslår i ovanstående citat att det sexuella våldet användes för att ingjuta skräck bland de boende i området och för att hindra de boende från att göra anspråk på mark. Detta lyfter och aktualiserar klassdimensionen i det sexuella våldet som en del av ett större strukturellt problem i konflikten, där de fattiga bönderna av staten sågs som ett hot, eftersom de gjorde anspråk på mark. I citatet tydliggörs också att kvinnornas utsatthet till stor del berodde på männens arbete för landäggande, där just de kvinnor vars män var med i jordreformsgrupper blev

¹²³ "Al efectuar nuestro análisis también hemos establecido que los esposos de las mujeres que fueron violadas, eran personas que estaban tramitando la legalización de sus tierras, lo cual lleva a pensar a los juzgadores, que en medio de todas éstas violaciones y tratos degradantes, existió como origen el poner fin a las solicitudes de tierra, desapareciendo o matando a los hombres y aprovecharse sexualmente de las mujeres, sembrando el terror en el destacamento de Sepur Zarco y lugares aledaños." -s. 488. [Egen översättning]

utsatta.¹²⁴ Våldet konstrueras därmed som ett slags straff, där kvinnan anses vara en förlängning av mannen och därmed får lida för mannens agerande. Eftersom kvinnans ses som en del av mannen är det sexuella våldet även ett sätt att straffa männen som gjorde anspråk på mark. Utifrån Sjobergs perspektiv om krigets kamp om maskulinitet kan detta ses som en typ av feminiseringsstrategi.¹²⁵ Soldaterna levde även på bybornas egenodlade föda, vilket resulterade i svält bland de kvarlämnade barnen. Några av kvinnorna flydde till en närbeläget berg där deras barn dog av svält. En kvinna som flytt upp på berget förlorade alla sina fyra barn på grund av brist på föda. Även domstolens klassdimension i analysen implicerar alltså en särskild bild av sociala relationer mellan man och kvinna, där kvinnan görs till ett objekt och ett kommunikationsmedel mellan soldaterna och männen i byn.

Klassanalysen kan till stor del relateras till Leathermans forskning, där hon beskriver hur ekonomiska aspekter kan föranleda civilas utsatthet i konflikter, vilket kan öka förekomsten av sexuellt våld.¹²⁶ Detta perspektiv implicerar en syn på det sexuella våldet som ett vapen i krig, eftersom det sexuella våldet används som medel för att få kontroll över ett territorium och därmed säkra ekonomiskt kapital. I domstolens tolkning av orsaken till de sexuella övergreppen (med hänvisning till jordreformer och markägande) stärks därmed den allmänna tesen om att det sexuella våldet användes som ett vapen i konflikten, som ett sätt att ingjuta skräck och därmed bibehålla både sociala och ekonomiska klyftor. Domstolen inkluderar även ägandediskursen i talet om våldets konsekvenser, där våldet beskrivs vara en anledning till varför den redan fattiga gruppen nu lever i ännu djupare fattigdom. Kvinnans position och förstörelsen av hennes kapacitet att föda och fostra sina barn är enligt den antropologiska experten ett bevis/exempel på att det övergripande syftet med attacken var att utplåna folkgruppen, som i detta fallet var maya-q'eqchi. I nästa avsnitt om den genomgående hedersdiskursen kommer exploateringen av byn, där kvinnorna tvingades hushålla åt soldaterna och byns mat och produkter konfiskerades, att beskrivas mer ingående.

¹²⁴ “Offren var exakt hustrurna till de män [som blivit] tillfångatagna eller som försvunnit från byn på grund av försök att inskaffa intyg som bevisade deras rätt till landet som de bodde på.” - s. 21. [Egen översättning]

¹²⁵ [Mer om Sjoberg under avsnittet för tidigare forskning (4.1).]

¹²⁶ Op. cit., Leatherman, 2011, s. 116.

6.4. Hedersdiskursen

I domslutet finns en genomgående diskurs om heder och skam i beskrivningen av våldet och dess konsekvenser. Kvinnorna beskrivs som stigmatiserade av dels det våld de utsatts för, dels av den oförmåga att fullfölja de uppgifter som tillskrivs dem, såsom att ta hand om barn och hem, som uppstått som en konsekvens av våldet. Detta resonemang hänger till stor del ihop med föregående avsnitt, eftersom denna oförmåga delvis uppstått på grund av fattigdomen som våldet orsakat. Den efterföljande ökningen av intrafamiljärt våld inom byns familjer kan också visa på ett generellt skuldbeläggande av kvinnorna för övergreppen. I nedanstående citat beskrivs skammen dock vara allmän bland kvinnor som inte deltar i “reproduktiva uppgifter.”

De [våldsutsatta kvinnorna] har fått lida av stigmat som varje vuxen eller ogift moder upplever i deras samhälle genom att inte [kunna] delta i livets reproduktiva uppgifter.¹²⁷ [Den antropologiska expertens uttalande/ Peritaje antropológico]

De äktenskapliga plikterna beskrivs vara fundamentala för kvinnorna, och beskrivs utgöra en moraliskt värdegrund för kvinnan själv, men även för mannen och familjen. Våldtäkten görs på så sätt till en attack mot gruppens heder, eftersom det sexuella våldet anses vara vanärande och förödmjukande. Genom synen på det sexuella våldet som ett brott mot hedern, värdigheten och moralen impliceras att kvinnan är den som bär på gruppens vanära: eftersom kvinnan symboliserar gruppen och dess makt förkroppsligar kvinnan och brotten mot henne en vanära för hela byn. I domslutet upprätthålls denna diskurs om heder och skam, genom beskrivningen av kvinnans “uppgifter” som en neutral sanning och något som helt enkelt tillkommer att vara

¹²⁷ “Pasaron a sufrir el estigma que toda mujer adulta y madre no vinculada conyugalmente sufre en su comunidad por no participar en las tareas de producción y reproducción de la vida.” -s. 21. [Egen översättning]

kvinnan; som en givna moder med ansvar över hemmet och barnen.¹²⁸ I domslutet beskrivs hushållsarbetet och det sexuella våldet tillhöra samma "sfär" av kränkningar för offren. Detta eftersom arbetet i hemmet är en del av vad det innebär att vara hustru. Eftersom kvinnan antas ta huvudansvaret för hemmet och barnafostrandet ges hon därför skuld för att inte kunna livnära barnen och ta hand om hemmet.

Det står klart att slaveri i form av hushållsarbete inte har samma betydelse för Q'eqchi'-kvinnor som andra typer av slaveri. [...] När kvinnorna underkastar sig sexuellt eller genom hushållsarbete gör de så med samma sorg, med samma typ av smärta, det är lika smärtsamt med tillgång till kroppen som tillgång till deras arbete eller produkter (mat, som de var tvungna att ta från familjen för att ge till soldaterna i barackerna och tvål som de tvättade uniformerna med). [...] Därför är kidnappningen av hushållsarbetet en del i samma sfär av kränkningar som kränkningarna av sexuell natur. Kvinnornas uttrycksfullhet tyder på att hushållsslaveriet påminner om och är av samma slag som det sexuella slaveriet, eftersom båda påverkar reciprociteten i samhället såsom produktiva och reproduktiva gemensamma intressen: "mitt äktenskap bröts", och "jag förstörde mitt äktenskap" är fraser som tycks upprepas [av kvinnorna] om och om igen.¹²⁹

Ovanstående analys understöds av bilden av tradition och gruppidentitet, som Q'eqchi'-kvinnan förkroppsligar. Kvinnan sätts då in i en offerposition redan genom synen på konflikten som uttryck för en binär opposition, där makten över mannen (som är den primära fienden) erövrar genom övergreppen mot kvinnan. Även i ovanstående citat konstrueras en stereotypisk bild av kvinnan, där hon beskrivs tvingas utfodra soldaterna *istället* för att ge maten till sina barn.

¹²⁸ [Se till exempel avsnitt (6.1), citat 2 där kvinnan beskrivs som dörröppnare till livet]

¹²⁹ "En los relatos se manifiesta claramente que la esclavitud doméstica no tiene, para las mujeres q'eqchi'es, el mismo significado que una esclavitud laboral de cualquier otro tipo. [...] Cuando las mujeres relatan su sometimiento sexual y su sometimiento domestico, lo hacen con idéntica pena, manifestando análoga penuria, y es tan quejosa la referencia al acceso a su cuerpo como al acceso a su trabajo y a sus productos (los alimentos, que ellas eran obligadas a retirar de sus familias para entregar en su servicio a los militares, y el jabón con que debían lavar los uniformes). [...] Por lo tanto, el secuestro de labor doméstica participa de la esfera de sentido de la violación de tipo sexual. La expresividad de las mujeres indica que la esclavitud doméstica se asemeja más y es de la misma naturaleza que la esclavitud sexual, porque ambas afectan un vínculo de reciprocidad consagrado por la comunidad como productivo y reproductivo de interés colectivo: "se rompió mi matrimonio", "destruí mi matrimonio" son frases que aparecen reiteradas una y otra vez." - s. 22. [Egen översättning]

Diskursen om heder och skam hänger tätt ihop med de ekonomiska konsekvenserna av det sexuella våldet; matbrist och mer utbredd fattigdom. Detta eftersom det ses som kvinnans självklara uppgift som hustru att livnära barnen, vilket våldet omöjliggjort.

Omöjligheten i att kunna tillförsäkra avkommans överlevnad är ett slag mot deras mänsklighet i enlighet med nedärvda mönster om kvinnan och hennes värde och bidrag för gruppens fortlevnad. De kvinnliga vittnena tvingades ta mat från hemmen och lämna sina barn utan mat för att livnära barackerna. De som flydde till berget såg sina barn svälta. I ett fall såg en kvinna alla sina fyra barn dö av svält under flykten.¹³⁰ [Den antropologiska expertens uttalande/ Peritaje antropológico]

I ovanstående citat beskrivs barnafostrandet vara en del i kvinnans värde. Detta eftersom det är en del av traditionen, där bidraget till gruppens fortlevnad sätts i fokus. I samma stycke som kvinnans traditionsenliga värde beskrivs, beskrivs även barnens svält. Ett fall tas upp, där det beskrivs hur en kvinna såg sina barn svälta ihjäl. Detta skulle kunna vara ett exempel på hur experten bidrar till hedersdiskursen, genom att upprepa vilka uppgifter som tillskrivs kvinnan och vari hennes värde ligger.

6.5. Offerdiskursen

Genomgående i domstolens analyser konstrueras en bild av kvinnan som försvarslös utan sin make. Domstolen beskriver bland annat kvinnornas hjälplöshet som en direkt bieffekt av deras

¹³⁰ “La imposibilidad de garantizar la supervivencia de la prole es un golpe a su humanidad concebida de acuerdo al patrón ancestral del humano femenino su valor y aporte a la continuidad de su pueblo. Las mujeres denunciadas se vieron obligadas a retirar la comida de su casa y dejar sus hijos sin alimentar para llevar la alimentación al cuartel. Las que huyeron a la montaña vieron sus hijos morir de hambre. En un caso, una mujer vio morir de hambre a todos los cuatro hijos que la acompañaban en la huída.” - s. 24. [Egen översättning]

mäns försvinnande, vilket implicerar att kvinnorna, på grund av sin könstillhörighet, är i behov av en manlig beskyddare. I nedanstående citat talar domstolen om kvinnans hjälplöshet i relation till hemmet och barnen, som beskrivs vara omständigheter som försvårade situationen för kvinnorna i Sepur Zarco. Kvinnan beskrivs vara utlämnad till sin kvinnlighet; på grund av sin status som kvinna lämnades hon i total hjälplöshet. Detta kan tyckas (re)producera en bild av kvinnan som hjälplös i egenskap av sitt kön, snarare än utsatt på grund av sitt kön. Denna föreställning kan kopplas till Rossers forskning som visar på en tendens att reproducera en hyperviktimerad bild av urfolkskvinnan i diskurserna om sexuellt våld i Guatemala.¹³¹ Genom sammanskrivningen av kvinna, barn och hem (re)produceras en stereotypisk bild av kvinnan, som i sin tur kan kopplas ihop med den allmänna inställningen bland domstolen och experterna att Q'eqchi'-kvinnan har en särskild inställning till hemmet och barnen. Detta diskuteras bland annat under avsnitt (6.3). Kritik mot den traditionella sammankopplingen mellan kvinnor och barn har bland annat riktats av Cynthia Enloe¹³², som myntade begreppet "kvinnorochbarn" för att visa på hur kvinnor ofta ses som oskiljaktiga från barnen och därmed anses vara i extra skyddsbehov.¹³³

Några av offren var tvungna att flytta nära den militära utpost som kallas Sepur Zarco, och genom sin position som kvinnor försattes de i total hjälplöshet, där de bodde med sina minderåriga barn i provisoriska bostäder gjorda av plastbitar, eftersom deras män hade försvunnit, deras hem var nerbrända, deras egendom förstörd och deras grödor och tamdjur utplånade, allt detta [på grund] av medlemmar av armén, militära kommissionärer och civila patrullerare vid utposten Sepur Zarco."¹³⁴

¹³¹ Op. cit, Rosser, 2015, s. 72.

¹³² [Se avsnitt "Tidigare forskning" (4.1) för en introduktion till Enloe's forskning]

¹³³ Op. cit., Enloe, C., 2000, s. 1.

¹³⁴ "Algunas de las víctimas fueron obligadas a trasladarse cerca del lugar conocido como Destacamento Militar Sepur Zarco, en aprovechamiento de su condición de mujer que los colocaba en total indefensión, lugar donde residieron con sus hijos menores de edad en viviendas improvisadas hechas con pedazos de nylon, debido que sus esposos habían sido desaparecidos, sus casas quemadas, sus bienes destruidos, así como sus cosechas y animales domésticos arrasados, todo ello por miembros del Ejército, comisionados militares y patrulleros de autodefensa civil, del destacamento de Sepur Zarco." - s. 14. [Egen översättning]

[Domstolens uttalande]

I citatet ovan beskrivs hur kvinnorna tvingats flytta till provisoriska bostäder eftersom deras män var försvunna, hemmen var nedbrända och deras egendom förstörd. Detta kan kopplas till Lykes och Crosby's slutsats att kvinnorna främst talar om sitt personliga lidande i termer av sina barn, makar, hem och boskap.¹³⁵ I detta fall handlar det emellertid om vad domstolen själv lägger vikt vid i talet om kvinnans utsatthet. I citatet beskrivs "positionen" som kvinna leda till en total hjälplöshet, och även där barnens situation lyfts fram. Genom påtalandet om att barnen var minderåriga förstärks bilden av det försvarslösa offret. I citatet påtalar experten även implicit den ekonomiska utsatthet som det sexuella våldet föranlett, då kvinnorna saknar en ekonomisk grund efter förstörelsen av egendomen, grödorna och boskapen, vilka utgjorde gruppens huvudsakliga livsuppehälle. Gruppen, ekonomiskt sårbara jordbrukare, är därmed försatt i extra stor utsatthet.

Det handlar inte bara om destruktion som sexuellt våld, det är ett sätt att förstöra fienden, [och] dra fördel av/utnyttja kvinnans sårbarhet. [...] Kvinnornas oskuld bekräftas återigen, de livnärde inte gerillan, de levde i harmoni ända tills utposten installerades i byn för att kontrollera gruppen och uppnå sexuell underordning. Hela befolkningen utrotades inte men de blev dominerade, terroriserade. Det var en strategisk plan för att förstöra [bokstavligt "pulverisera"] gruppens [mellanmänskliga] band och förstöra dess produktiva kapacitet. En rutin praktiserades, och det var inte bara för att tillfredsställa de sexuella behoven bland soldaterna, [utan] sexuella övergrepp var en del i kriget.¹³⁶ [Domstolens uttalande]

¹³⁵ Op. cit., Crosby; Lykes, 2011, s. 462.

¹³⁶ "No se trata únicamente de la destrucción como violencia sexual, es una forma de destruir al enemigo, aprovechando la vulnerabilidad de la mujer. [...] Se confirma nuevamente la inocencia de las Mujeres de Sepur Zarco, ellas no alimentaron a la guerrilla, vivían en armonía, hasta que se instaló el destacamento en la comunidad, con el fin de controlar la comunidad y lograr la subordinación sexual. No se exterminó a toda la población, pero había que dominarla, aterrorizarla. Hubo un diseño estratégico, para pulverizar el tejido comunitario y destruir su capacidad productiva. Se practicó una rutina, seguida de actos disciplinarios, no era sólo el satisfacer las necesidades sexuales de la tropa, la violación sexual fue parte de la guerra." - s. 488. [Egen översättning]

Kvinnornas oskuld påtalas flertalet gånger och det konstateras att de inte hjälpte gerillan. Därmed stärks tesen om att våldet var etniskt och ekonomiskt motiverat. I ovanstående citat beskrivs hur befolkningen i byn blev dominerad och terroriserad. Här kan diskursiva kopplingar dras till beskrivningen av kvinnans kropp som symbol för den territoriella och sociala makten. Denna maktutövning utgör då ett sätt att feminisera fienden genom det sexuella våldet: en strategi för att vinna makt i konflikten. I citatet beskrivs även övergreppen som ett uttryck för soldaternas sexuella drifter. Även i detta citat beskrivs det som en svaghet att vara kvinna: den kvinnliga sårbarheten utnyttjades för att förgöra gruppens reproduktiva förmågor.

Som en kan se fanns det ett handlingsmönster, att lista människorna i byn och att därefter antingen fängsla männen, föra bort dem eller helt enkelt döda dem. Alla tre alternativ resulterade i att kvinnorna lämnades ensamma, rädda, hjälplösa och utlämnade till soldaterna som utnyttjade dem sexuellt, och använde psykiskt och fysiskt våld utan att lyssna på deras vilja, [och] behandlade dem värre än djur.¹³⁷ [Domstolens uttalande]

I ovanstående citat kopplas männens försvinnande, fängslande eller död ihop med kvinnans utnyttjande och hon beskrivs på grund av männens frånvaro vara utlämnad till soldaterna som därför kunde våldföra sig på dem. Detta beskriver även en rådande situation där överordnade/mäns viljeuttryck värderas högre än underordnades/kvinnors. I detta citat tydliggörs även att övergreppen skedde mot kvinnans vilja, men att hon inte lyssnades på. Även i denna diskurs konstrueras kvinnans kropp som tillgänglig för män att utnyttja; kvinnorna var "utlämnade" till soldaterna som utnyttjat dem sexuellt. Här ignoreras och/eller reduceras kvinnornas självförsvarsförmåga; istället beskrivs de som totalt utlämnade till männen.

¹³⁷ "Como puede observarse, existió un mismo patrón de conducta, hacer listados de personas de la comunidad, detener a los hombres o bien ordenar su desaparición o bien matarlos. En cualquiera de las tres opciones, el resultado era dejar a las mujeres solas, atemorizadas, indefensas, a expensas de los soldados para abusar sexualmente de ellas, haciendo uso de fuerza física y psicológica, doblegando su voluntad, tratándolas peor que animales." - s. 491. [Egen översättning]

7. Avslutande diskussion och sammanfattning

Syftet med uppsatsen har varit att utifrån ett intersektionellt perspektiv granska domslutet i fallet “Sepur Zarco”, för att nå en djupare förståelse för sexuellt våld i konflikt och domstolens syn på det sexuella våldet i konflikten i Guatemala, samt att undersöka hur de utsatta kvinnorna konstrueras i domslutet. Detta med utgångspunkt i att domstolen delvis speglar existerande föreställningar och normer i samhället, men även har förmågan att (re)producera nya. Utifrån en Foucaultinspirerad diskursanalys har fem huvudsakliga diskurser urskiljts: *diskursen om det kollektiva lidandet*, *diskursen om maskulinitet, våld och sexualitet*, *ägandediskursen*, *hedersdiskursen* samt *offerdiskursen*. Sammanfattningsvis kan det konstateras att det sexuella våldet till stor del omtalas i termer av överhängande maktstrukturer, såsom klass och etnicitet, som på olika sätt beskrivs och upprepas som förklaring till varför det sexuella våldet sker. Domstolen konstaterar att våldet är kopplat till rasism, fattigdom och maskulinitet, vilka samtliga medverkar till kvinnans utsatthet. Dessa maktaspekter har även (re)producerats av domstolen i sina diskurser. Därmed kan domstolen sägas ha applicerat ett intersektionellt perspektiv, som kan antas ha haft betydelse för rättens slutgiltiga ställningstagande.

I talet om olika diskrimineringsgrunder och maktstrukturer som föranlett det sexuella våldet (re)producerar domstolen och dess experter olika föreställningar om Q’eqchi’-gruppen och urfolkskvinnan. Kvinnan konstrueras bl a som ett verktyg för social status; som symbol och representant för gruppen. Våld likställs i upprepade fall med sex och kvinnans kropp och sexualitet konstrueras som mannens självklara ägodel. Den kvinnliga sexualiteten framställs därmed som passiv, och kroppen konstrueras som öppen och tillgänglig.¹³⁸ Det finns även en tanke om en “god” maskulinitet som Q’eqchi’-gruppen representerar, som efter konfliktens slut har blivit “smittat” av den “dåliga”, militära maskuliniteten, vilket tar sig uttryck i fortsatt våld

¹³⁸ [Detta kan till stor del kopplas till Anderssons avhandling *Hans våld eller hennes? - En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp* från 2004, som beskrivs i analysen avsnitt (6.2) samt i metodavsnittet (3.1.2).]

mot kvinnorna. Genomgående i domslutet trycker experterna och domstolen på det kollektiva lidandet som våldet mot kvinnorna åsamkat. Genom upprepande mönster som fokuserar på kollektivt lidande underordnas det individuella lidandet som kvinnorna själva utsatts för. Kvinnornas lidande omtalas även främst i termer av attribut som är kopplade till hennes "uppgifter" som kvinna och hustru. Kvinnan konstrueras även som ett typiskt offer, där männens försvinnande föranlett en "total" hjälplöshet. Domstolen talar även om kvinnligheten som en *sårbarhet*, vilket (re)producerar stereotypa föreställningar om "manlighet" och "kvinnlighet", där mannen direkt kopplas till styrka och kvinnan till svaghet.

Domstolens praxis att rikta uppmärksamheten mot det *kollektiva*, och tala om kvinnans lidande och våldet mot henne som ett krigsvapen riktat mot hela gruppen, kan till stor del relateras till tidigare forskning om hur internationella tribunaler kan och bör döma för sexuellt våld i konflikt. Somliga, däribland Doris Buss, anser att erkännandet av våldtäkt i krig som ett vapen i etniska konflikter avpolitiserar genus.¹³⁹ Buss illustrerar denna ståndpunkt i citatet; "Missing from the various constructions around wartime rape is any sense of rape as an act of violence against women."¹⁴⁰ Här är det viktigt att anknyta till Crosby's och Lykes's forskning i det guatemalanska sammanhanget. Denna visar på att den individualistiska rättighetsdiskurs som ofta går att finna i internationella tribunaler och sanningskommissioner *frångår* urfolkens perspektiv. De beskriver maya-gruppernas gemensamma kosmovision om en kommunitaristisk harmoni, där mannen och kvinnan kompletterar varandra i vardagen och där det kollektiva står över det individualistiska. De menar även att kvinnorna från maya-grupper lägger vikt vid den kollektiva förlusten, och ser sitt lidande utifrån gruppen som helhet.¹⁴¹ Att därmed sätta det kommunitaristiska perspektivet i förgrunden är centralt för att nå kvinnlig upprättelse i ett guatemalanskt sammanhang. Domstolens fokus på den "etniska" aspekten i konflikten och på det kollektiva lidandet kan därmed ses som ett sätt att beakta och lyssna på kvinnornas berättelser och perspektiv.

Även om domslutet på flera sätt upprätthåller genusordningen, kan en även säga att det

¹³⁹ [Se avsnitt (4.2) för en introduktion till den feministiska debatten om våldtäkt i krig.]

¹⁴⁰ Buss, Doris, 1998, "Women at the Borders: Rape and Nationalism in International Law", *VI Feminist Legal Studies*, s. 171.

¹⁴¹ Op. cit., Crosby, Lykes, 2011, s. 462.

genom sin existens även utmanar den. Domslutet befäster, genom referenser till folkrätten,¹⁴² att kvinnors rättigheter är mänskliga rättigheter och att detta gäller även i nationell domstol. Domstolen har även främst arbetat utifrån kvinnornas egna berättelser och vittnesmål, vilket bör ses som en positiv utveckling. Det har även funnits en flexibilitet kring rättegången, där kvinnorna bland annat kunnat vittna genom tidigare inspelade vittnesmål. Det är även viktigt att ha en öppenhet kring vilka medel som används för att nå ett visst beslut och dess utfall. Utan den syn på könsroller, fattigdom och gruppen som uttrycks i domslutet hade rättegångarnas utfall antagligen sett annorlunda ut. Därav kan man hävda att stereotypa föreställningar om offren har påverkat domslutet och använts för att fatta beslut. Att detta *kan* vara positivt menar jag att det bör finnas en öppenhet kring.

Diskursanalysen problematiserar en relativt ensidig bild av domen som finns bland allmänheten. Det är även viktigt att poängtera att upprättelsen till stor del berodde på privata aktörer, såsom kvinnorrättsalliansen Alliance to End Silence and Impunity, och vittnen. Rosser som har analyserat övergångsrättvisan i Guatemala undersöker hur de initiativ som har tagits för att ge kvinnor upprättelse efter sexuellt våld¹⁴³ har organiserats och menar att domstolarnas utfall till stor del beror på utomstående aktörer, såsom NGO:s och vittnen i uppstarten av de rättsliga processerna. Detta menar Rosser visar på en positiv utveckling och ser domstolens flexibilitet som en fördel.¹⁴⁴ Beroendet av vittnen och kvinnorrättsorganisationer som även fanns i det studerade fallet ökar i sig inte rättssäkerheten, eftersom endast de mål där civilsamhället engagerar sig kommer till domstol.

Att avskilja fallet innebär risken att fallet vid Sepur Zarco ses som en enskild händelse, som berodde på "bad apples." Såsom påpekat under avsnitt (3.2) tycks det sexuella våldet snarare ha varit en genomgående strategi i konflikten på olika områden i Guatemala. Som Rhonda Copelon skriver i *Sexual Violence in Conflict Zones* så utmanar inte nödvändigtvis erkännandet av våldtäkt i krig dikotomin om det oskyldiga krigsoffret och det förmodade

¹⁴² [T.ex. genom brottsrubriceringen, som har klara kopplingar till folkrätten, samt influensen av internationella konventioner, såsom Istanbulprotokollet i utredningen och analysen.]

¹⁴³ [Rosser har tittat på Recuperation of Historical Memory Project (REMHI) (1994–1998) och Commission for Historical Clarification (CEH) (1997–1999), se mer i avsnittet för tidigare forskning.]

¹⁴⁴ Op. cit., Rosser, 2015, s. 82.

“villiga” offret i vardagen.¹⁴⁵ Likaså utmanas inte nödvändigtvis synen på maskulinitet som synonymt med aggression och dominans och stereotyper om kvinnlig passivitet i domslutet. Denna typ av kritik kan dock likväl riktas mot mig, som valt att fokusera på sexuellt våld i *konflikt* och ett specifikt rättsfall, vilket riskerar att underbygga och förstärka föreställningen om att sexuellt våld oftast sker i “extraordinära” situationer. Detta kan osynliggöra det sexuella våld som är en del av många människors vardag. I denna diskussion aktualiseras Sjöbergs poäng om att se våldet som ett kontinuum genom att belysa hela den struktur som föranlett det patriarkala våldet.¹⁴⁶ Det vardagliga våldet är inte väsensskilt det våld som sker under krig och konflikt. Jag menar vidare att analyser av fenomen på mikro-nivå kan förklara och bidra även på en mer generell och strukturell nivå, och att studier av sexuellt våld i konflikt och domstolsdiskurser kan bidra till en ökad medvetenhet och kunskap om genusbaserat våld som sådant. Det intersektionella perspektivet på sexuellt våld i konflikt bidrar även till en ökad medvetenhet om olika maktstrukturer som medverkar i underordning, förtryck och våld.

¹⁴⁵ Rhonda Copelon, 2011, “Toward Accountability for Violence Against Women in War: Progress and Challenges” i Heineman, D. Elizabeth (red), *Sexual Violence in Conflict Zones: From the Ancient World to the Era of Human Rights*, University of Pennsylvania Press, s. 255.

¹⁴⁶ Op. cit., Sjöberg, 2014, s. 123.

8. Referenser

8.1. Litteratur

Andersson, Ulrika, 2004, *Hans ord eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*, Diss. Lund.

Bergenheim, Åsa, 2005, *Brottet, offret och förövaren: vetenskapens och det svenska rättsväsendets syn på sexuella övergrepp mot kvinnor och barn 1850-2000*. Stockholm: Carlsson.

Brouwer de, Anne-Marie L.M., 2004, *Supranational criminal prosecution of sexual violence: the ICC and the practice of the ICTY and the ICTR*. Antwerpen: Intersentia.

Buss, Doris E., 2009, "Rethinking Rape as Weapon of War", *Feminist Legal Studies*, Vol. 17, Issue 2, s. 145-163.

Canby, Peter, 2002, "More Bitter Fruit", *Nation* 275, no. 16, s. 25-29.

Connell, Raewyn, 1999, *Maskuliniteter*, Daidalos: Göteborg.

Connell, Raewyn, 2009, *Om Genus*, Daidalos: Göteborg.

Collstedt, Christopher, 2012, *Våldets väsen: Synen på militärers våld mot civilbefolkning i 1600-talets Sverige*, Sekel Bokförlag.

Copleon, Rhonda, 1994, "Surfacing Gender: Re-Engraving Crimes Against Women in Humanitarian Law", vol. 5, issue 2, *Hastings Women's L. R.*, s. 243-266.

Crosby, Alison; Lykes, M. Brinton, 2011, "Mayan Women Survivors Speak: The Gendered Relations of Truth Telling in Postwar Guatemala", *The International Journal of Transitional Justice*, Vol. 5, s. 456-476.

de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana, 2005, *Intersektionalitet – Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Lund: Författarna och Liber AB.

Edling, Christofer & Liljeros, Fredrik (red.), 2010, *Ett delat samhälle: makt, intersektionalitet och social skiktning*, 1. Uppl., Liber, Malmö.

England, Sarah, 2013, "Protecting a Woman's Honor or Protecting Her Sexual Freedom? Challenging the Guatemalan Patriarchal State through Reforms to Sexual Violence Legislation", *Latin American Perspectives*, Issue 194, Vol. 41 No. 1, s. 124-142.

Engle, Karen, 2005, "Feminism and Its (Dis)contents: Criminalizing Wartime Rape in Bosnia and Herzegovina", *The American Journal of International Law*, vol. 99, no. 4. American Society of International Law, s. 778-816.

Enloe, Cynthia H., 2000, *Bananas, beaches and bases: making feminist sense of international politics*. Updated ed. with a new preface Berkeley, Calif.: University of California Press.

Foucault, Michel, 1993, *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm.

Graham, Linda J., 2011, "The Product of Text and "Other" Statements: Discourse Analysis and the Critical Use of Foucault." *Educational Philosophy And Theory* 43, no. 6:, s. 663-674.

Heineman, D. Elizabeth, 2011, "Introduction: The history of sexual Violence in Conflict Zones" i *Sexual Violence in Conflict Zones: From the Ancient World to the Era of Human Rights* av Heineman D. Elizabeth (red.), University of Pennsylvania Press, s. 1-25.

Kemp, Susan, 2014, "New Perspectives on Genocide and Domestic Criminal Justice" publicerad i *Journal of International Criminal Justice* no 12, s. 133-156.

Koomen, J., 2013, "Without These Women, the Tribunal Cannot Do Anything: The Politics of Witness Testimony on Sexual Violence at the International Criminal Tribunal for Rwanda.", *Signs: Journal Of Women In Culture & Society*, 38(2), s. 253-277.

Kravetz, Daniela, 2017, "Promoting domestic accountability for conflict-related sexual violence: the cases of Guatemala, Peru and Colombia", *A m . U. In t 'l L. R ev.* No 32:3 2017, s. 708-751.

Leatherman, Janie, 2011, *Sexual violence and armed conflict*. Cambridge, Polity.

Leiby, L. Michelle, 2009, "Wartime Sexual Violence in Guatemala and Peru", *International Studies Quarterly*, nr 53, s. 445-468.

MacKinnon, Catherine A., 1994, "Rape, Genocide and Women's Human Rights", i *Mass rape: the war against women in Bosnia-Herzegovina* av Alexandra Stiglmayer (red.). Lincoln: University of Nebraska Press, s. 183-196.

Milillo, D., 2006, "Rape as a tactic of war: social and psychological perspectives", *Affilia: Journal Of Women & Social Work*, issue 21, no. 2, s. 196-205.

Munro, Vanessa & McGlynn, Clare (red.), 2010, *Rethinking rape law: international and comparative perspectives*. Abingdon, UK: Routledge.

Najd, Daniela, 2011, "The culturalisation of identity in an age of 'ethnic conflict' – depoliticised gender in ICTY wartime sexual violence jurisprudence", *The International Journal of Human Rights*, 15:5, s. 647-663.

Nadj, Daniela, 2011, *ICTY wartime sexual violence jurisprudence and the surrounding debate : a critical feminist analysis*. British Library EThOS, (Ph.D).

Niarchos, Catherine N., 1995, "Women, War, and Rape: Challenges Facing the International Tribunal for the Former Yugoslavia", *Human Rights Quarterly*, no. 4, s. 649-690.

Pankhurst, Donna (red.), 2008, *Gendered peace: women's struggles for post-war justice and reconciliation*. New York, N. Y., Routledge.

Seifert, Ruth, 1998, "War and Rape: Analytical Approaches", *Women's International League for Peace and Freedom*, s. 1-8.

Sjoberg, Laura, 2014, *Gender, war, and conflict* [Elektronisk resurs]. Cambridge: Polity.

Snyder, Cindy S., Gabbard, Wesley J., May, J. Dean och Zulcic, Nihada, 2006, "On the Battleground of Women's Bodies: Mass Rape in Bosnia-Herzegovina", *Affilia: Journal Of Women & Social Work*, vol. 21, no. 5., s. 184-195.

Spencer, Philip. & Wollman, Howard., 2002, *Nationalism [Elektronisk resurs] a critical introduction*. London: Sage.

Rhonda Copelon, 2011, "Toward Accountability for Violence Against Women in War: Progress and Challenges" i *Sexual Violence in Conflict Zones: From the Ancient World to the Era of Human Rights*, Heineman, D. Elizabeth (red), University of Pennsylvania Press, s. 232-256.

Rodríguez, Anna-Maria, et. al., 2014, "Violencia de género: Reparación de la mujer en el post-conflicto en Guatemala", *Univ. Estud. Bogotá*, s. 356-371.

Rosser, Emily, 2015, "The Messy Practice of Building Women's Human Rights: Truth-telling and Sexual Violence in Guatemala", *Latin American Policy*, Volume 16, Number , s. 68-88.

Valentino, A. Benjamin, 2004, *Final Solutions: Mass Killing and Genocide in the Twentieth Century*, Cornell University Press, London.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, 2000, *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Woolhandler, Justin, 2014, "Toward a Foucauldian Legal Method", *University of Pittsburgh Law Review*, Vol. 76, s. 131-151.

8.2. Juridiska dokument

FN:s sanningskommission Comisión para el Esclarecimiento Histórico, 1999, "Guatemala: Memoria del Silencio". [Tillgänglig på Internet via: <https://www.aaas.org/search/gss/>] Senast hämtad 2017-05-22.

Istanbulprotokollet, 2004. Tillgänglig på OHCHR:s hemsida: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1en.pdf> Senast hämtad 2017-05-20.

Tribunal de Mayor Riesgo A (Guatemalan Court for High Risk Crimes A):s dom 2016-02-26. Mål (*sentencia*) C-01076-2012-00021. Tillgänglig på Mujeres Transformando el Mundos hemsida: http://www.mujeostransformandoelmundo.org/sites/www.mujeostransformandoelmundo.org/files/descargas/sentencia_caso_sepur_zarco.pdf. Senast hämtad 2017-04-22.

7.3. Internetkällor

Abott, Jeff; Hartviksen, Julia, 2016-11-03, "Justice for the Women of Sepur Zarco", *NACLA*. [Tillgänglig på Internet via: <http://nacla.org/news/2016/03/11/justice-women-sepur-zarco>] Senast hämtad 2017-05-02.

BBC, 2016, "#NiUnaMenos: miles de mujeres se toman las calles de América Latina para exigir el fin de la violencia de género". [Tillgänglig på Internet via: <http://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-37711297>] Senast hämtad 2017-05-18.

Beaudoin, Sofie, 2015-11-04, "Guatemala Opens a New Court to Hear Cases Related to Grave Crimes", *International Justice Monitor*. [Tillgänglig på Internet via: <https://www.ijmonitor.org/2015/11/guatemala-opens-a-new-court-to-hear-cases-related-to-grave-crimes/>] Senast hämtad 2017-05-16.

Guatemala Human Rights Commission, 2016, "Sepur Zarco Sex Slavery Case". [Tillgänglig på Internet via: <http://www.ghrc-usa.org/our-work/important-cases/sepur-zarco/>] Senast hämtad 2017-05-10.

Human Rights Watch Africa, 1996, "Shattered Lives: sexual Violence during the Rwandan Genocide and its Aftermath", Binaifer Nowrojee et. al., USA. [Tillgänglig på Internet via: <https://www.hrw.org/reports/1996/Rwanda.htm>] Senast hämtad 2017-05-22.

Jones, Maggie, 2016-06-30, "The Secrets in Guatemalas Bones", *NY Times*. [Tillgänglig på Internet via: https://www.nytimes.com/2016/07/03/magazine/the-secrets-in-guatemalas-bones.html?_r=2] Senast hämtad 2017-05-17.

Mujeres Transformando el Mundo: "Alianza Rompiendo el Silencio y la Impunidad." [Tillgänglig på Internet via: <http://www.mujestransformandoelmundo.org/es/mtm-unamg-ecap>] Senast hämtad:2017-05-22.

Nina Lakhanis, 2016-02-01, "Guatemalan soldiers to answer civil war sexual slavery charges in historic trial", *The Guardian*. [Tillgänglig på Internet via: <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/29/guatemala-military-sex-slavery-trial-civil-war-sepur-zarco>] Senast hämtad 2017-05-18.

Patterson, Elizabeth, 2016-04-27, "The Sepur Zarco Trial from an Indigenous Law Perspective", *Lawyers Without Borders Canada*. [Tillgänglig på Internet via: <http://www.asfcanada.ca/en/blog/post/the-sepur-zarco-trial-from-an-indigenous-law-perspective/317>] Senast hämtad 2017-05-17.

Svenska Röda Korsets hemsida, "Så här arbetar vi". [Tillgänglig på Internet via: <http://www.redcross.se/behover-du-var-hjalp/vard-och-behandling/sa-har-arbetar-vi/>] Senast hämtad 2017-05-16.

The Center for Justice and Accountability, 2016, "Guatemalan Court for High Risk Crimes." [Tillgänglig på Internet via: <http://cja.org/where-we-work/guatemala/related-resources/general-rios-montt-trial-in-guatemala-2/guatemalan-court-for-high-risk-crimes-2/>] Senast hämtad 2017-05-17.

Thomas-Davis, Maya, 2016-03-03, "Guatemala: Justice for Sepur Zarco sex slavery victims", *Al Jazeera*. [Tillgänglig på Internet via: <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2016/03/guatemala-justice-sepur-zarco-sex-slavery-victims-160303072107762.html>] Senast hämtad 2017-05-16.

United Nations International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia: "Crimes of Sexual Violence". [Tillgänglig på Internet via: <http://www.icty.org/en/in-focus/crimes-sexual-violence>] Senast hämtad 2017-05-12.